

Universitetet i Tartu
Institutt for germansk, romansk og slavisk filologi
Skandinaviske språk og kulturer

Liis Kauge

**Å oversette kulturspesifikke termer fra norsk til
estisk i prosalitteraturen**

Masteroppgave

Veileder: Anu Laanemets MA

Tartu 2009

Innholdsfortegnelse

1. Innledning	3
2. Oversettelse som prosess og som tekst	7
3. Oversettelsesteori	9
3.1 Oversettelsens tre faser	9
3.2 Ekvivalens.....	11
3.3 Oversettelsesfeil.....	13
3.4 Oversettelsesprosedyrer	15
3.5 Litterær oversettelse.....	17
3.6 Bør egennavn oversettes?	19
4. Materiale og metode.....	21
4.1 Kvantitativ eller kvalitativ undersøkelse?.....	21
4.2 Reliabilitet og validitet.....	22
4.3 Empirisk materiale	24
4.4 Klassifisering	25
5. Oversettelse av kulturspesifikke termer	27
5.1 Oversettelse av personnavn	27
5.2 Oversettelse av stedsnavn	39
5.3 Oversettelse av institusjonelle termer	59
5.4 Oversettelse av termer knyttet til geografisk plassering.....	72
5.5 Oversettelse av folkekulturens termer	77
6. Konklusjon	86
Resümee.....	89
Litteratur	93

1. Innledning

En av grunnene til den litterære oversettelsens kompliserte natur er at det finnes fenomener i kildekulturen og dermed også i kildespråket som ikke eksisterer i målkulturen og –språket. Oversetteren skal til tross for det formidle kildetekstens budskap eller effekt mest mulig ekvivalent til måltekstens lesere. For å løse den oppgaven kan det utføres forskjellige oversettelsesprosedyrer.

I foreliggende avhandlingen analyseres det eksempler på oversettelse av kulturspesifikke termer fra norsk til estisk i prosalitteraturen. Norsk samtidslitteratur har blitt relativt populær blant estere og det finnes flere unge oversettere som har begynt å oversette skjønnlitteratur fra norsk til estisk. Derfor finnes det behov for å rette oppmerksomhet mot problemer knyttet til oversettelse og blant annet oversettelse av kulturspesifikke termer. Hensikten med analysen er å finne ut, hvilke oversettelsesprosedyrer som kan brukes for oversettelse av ulike tematiske grupper til kulturspesifikke termer og hva man skal være oppmerksom på ved prosedyrevalg. Analyseresultater vil være et hjelpemiddel for skjønnlitterær oversettelse fra norsk til estisk.

Termen *kulturspesifikk* er ikke entydig og krever definering. Hva man betrakter som kulturspesifikk, avhenger av hva man betrakter som kultur. Edward Sapir angir tre ulike tilnærminger til termen *kultur*. Den første og bredeste av tilnærmingene er at kulturen omfatter alle sosialt arvede elementer i menneskelivet, både materielle og spirituelle. Den andre tilnærmingen har individuell komplettering som mål. Den tredje tilnærmingen likner den første i det at de begge betrakter kultur som tilhørende til en gruppe, ikke et enkeltindivid. Samtidig likner den også den andre tilnærmingen ved å plukke ut noen faktorer og understreke dem som viktigste (Sapir 1966: 79-83).

Når termen *kulturspesifikk* brukes i rammene av den avhandlingen, går man ut fra den brede definisjonen av kulturen og betrakter kultur som angår mennesker. Jeg skal analysere oversettelse av norske termer som er kulturspesifikke i forhold til estisk. De er termer som viser til fenomener, for eksempel natur- eller samfunnsfenomener, som er karakteristiske til norsk kultur og som ikke finnes i samme form i estisk kultur og dermed ikke har ekvivalenter i estisk. Egennavn, som er kulturspesifikt norske og

ikke har ekvivalenter i estisk, blir også betraktet som kulturspesifikke termer. Kultur og språk er ikke alltid knyttet til en stat, men ettersom både Norge og Estland er nasjonalstater, betraktes land og kultur som en helhet i den avhandlingen. Ettersom Norge hører til et skandinavisk kulturområde, finnes det også svenske og danske termer, som er kjent for nordmenn, men ikke for en stor del av estere. Noen av slike kulturspesifikt skandinaviske termer har også blitt tatt med i avhandlingen.

Tekstenheten som er analysegrunnlaget i avhandlingen er *term*. I rammene av den avhandlingen brukes *term* i bredere forstand enn et fagord. Det er en overordnet term for språklige enheter mindre enn en setning. En *term* kan bestå av ett eller flere ord, det kan være en fast frase eller en frase som forfatteren selv har konstruert.

Hvis man betrakter kultur som alt som angår mennesker, er også språk en del av kulturen og språkspesifikke fenomener en del av kulturspesifikke fenomener. Med tanke på det inkluderes det termer som refererer til saker og fenomener som også finnes i Estland og i esternes bevissthet, men som ikke har ekvivalenten i estisk. Den estiske termen som refererer til samme fenomenet kan ha samme hovedbetydning, men forskjellig konnotasjon. Konnotasjoner er faste assosiasjoner eller bibetydninger som er knyttet til ordet. De er konvensjonelle assosiasjoner som betyr at de er en del av kunnskapen som mennesker i et språksamfunn har felles (Sveen: 2005:76-77). Konnotasjoner er sterkt knyttet til samfunnet. Derfor er de ofte kulturspesifikke og har dermed ikke ekvivalenter i andre språk.

Eugen Nida skiller mellom tre typer av kulturell-lingvistiske relasjoner. Den første typen er relasjonen mellom nære kulturer og språk. Det er lettest å oversette mellom språk som er både kulturelt og språklig nære hverandre. I slike språk finnes det få termer som er kulturspesifikke i forhold til det andre språket. Man må derimot være oppmerksom på overfladiske likheter. Det kan finnes ord med liknende form, men ulik betydning (Nida 1964: 130).

Den andre typen av kulturell-lingvistiske relasjoner er relasjonen mellom relativt nære kulturer, men forskjellige språk (op.cit.: 130). Strengt tatt er forholdet mellom norsk og estisk av den typen. Norge og Estland ligger begge i Nord-Europa, er kristne land og ligger derfor kulturelt ganske nær hverandre. Når man derimot ser på naturforholdene, er de to landene relativt like med tanke på klima, men har forskjellige landskaper. Samfunnsordningen har også vært relativt forskjellig. Alle disse forskjellene

har påvirket ordforrådet. Dessuten hører estisk og norsk til ulike språkfamilier og derfor kan man anta at de ikke står så nær hverandre. Til tross for at estisk er et finsk-ugrisk språk, har det blitt påvirket av både tysk og engelsk. De sistnevnte er germanske språk og står dermed nær norsk. Det gjør oversettelse av kulturspesifikke termer fra norsk til estisk lettere, men norsk og estisk er tross alt er forholdsvis fjerne språk.

Nida hevder at forskjeller mellom kulturer forårsaker flere komplikasjoner ved oversettelse enn forskjeller i språkstrukturen (op.cit.: 130). Til tross for at norsk og estisk brukes i relativt like samfunn, finnes det flere termer i norsk, som er kulturspesifikke i forhold til estisk. Det er det kulturspesifikke som forårsaker de største oversettelsesproblemene, ikke forskjeller i språkssystemer.

Den tredje relasjonstypen oppstår mellom fjerne språk og kulturer. Det er der de største oversettelsesproblemene viser seg. Et eksempel på det er oversettelse fra et asiatiske til et europeisk språk (op.cit.: 130). Sammenliknet med det kan europeiske kulturer og språk som brukes i Europa betraktes som relativt like.

Grunnlaget til foreliggende avhandlingen er kulturell-lingvistiske forskjeller mellom språk. Det analyseres derimot ikke forskjeller mellom språk, men oversettelse av termer som er resultatet til de forskjellene. Avhandlingen er dermed en del av oversettelsesvitenskapen. James S. Holmes deler oversettelsesvitenskapen inn i deskriptiv og teoretisk forskning. Ved deskriptiv forskning er kontakt med empiriske data nærmere (Holmes 1988: 71). Etersom undersøkelsen består av innsamling og analyse av empiriske data, hører den inn under deskriptiv forskning. Deskriptiv forskning blir i sin tur delt inn i produktorientert, funksjonsorientert og prosessorientert forskning (op.cit.: 72). Jeg undersøker bruk av oversettelsesprosedyrer og driver dermed med prosessorientert forskning.

Til tross for at undersøkelsen er deskriptiv, er den tett knyttet til og baserer seg på oversettelsesvitenskapens andre område, oversettelsesteori. Holmes angir også inndelingen av oversettelsesteorien. Teorien om bruk av ulike oversettelsesprosedyrer ved oversettelse av kulturspesifikke ord i skjønnlitterære prosatekster blir plassert blant nivåmessige teorier, fordi den tar for seg mindre enheter enn tekst som helhet. Samtidig er den teorien også teksttype- og problem-begrenset for den behandler oversettelse av kulturspesifikke termer i prosatekster. Holmes nevner også at en stor del av teorier omfatter mer enn én faktor (op.cit.: 75-76).

Avhandlingens første del består av teoretiske kapitler. Det gis en oversikt over relevante oversettelsesteoretiske momenter: oversettelsesfaser, ekvivalens, oversettelsesfeil, oversettelsesprosedyrer, den litterære oversettelsens egenart og problematikk knyttet til oversettelse av egennavn. Før selve analysen, i kapittel 4, forklares det metodologien som avhandlingen baserer seg på.

Den andre delen til avhandlingen er analyse av autentiske eksempler på oversettelse av kulturspesifikke termer. Kulturspesifikke termer er ikke en homogen gruppe, men består av ulike undergrupper med forskjellig karakter. Derfor er eksempler også blitt delt inn i grupper. Ikke alle typer kulturspesifikke termer er tatt med og det har blitt gjort et utvalg som består av personnavn, stedsnavn, institusjonelle termer, termer knyttet til geografisk plassering og folkekulturens termer. Inne i gruppene er eksemplene delt ifølge oversettelsesprosedyren som har blitt utført. På slutten av avhandlingen gis det på basis av analysen en oversikt over hvilke prosedyrer som kan brukes ved oversettelse av ulike typer kulturspesifikke termer. Målet er ikke å angi en fullstendig liste over prosedyrer som kan brukes, men å vise, hvilke løsninger det finnes for å oppnå av mest mulig ekvivalente måltermer.

2. Oversettelse som prosess og som tekst

På norsk betegner ordet *oversettelse* både handlingen og resultatet av den handlingen. Hva som menes med disse termer er ikke entydig. Derfor skal jeg i tillegg til å angi ulike definisjoner også klargjøre deres bruksområde i denne avhandlingens sammenheng.

For å skille mellom oversettelse som handling og som tekst bruker Lomheim termen *oversettelse* bare for prosessen. Oversettelsesprosessens resultat kaller han for *versjon*, som er motsetning til *originalen* eller *originalteksten*. Han begrunner det med at det kan finnes flere versjoner som svarer til kildeteksten. (Lomheim 1989: 21) I den avhandlingen analyseres det estiske oversettelser av forholdsvis nye norske romaner og ingen av dem finnes i flere versjoner på estisk. Med tanke på det er det ikke aktuelt å bruke termen *versjon* for å betegne den oversatte teksten i rammene av den avhandlingen. Jeg skal ikke heller bruke termen *oversettelse* for oversettelsesproduktet. Den ene grunnen er at jeg bruker termen *oversettelse* for handlingen. Den andre grunnen er at jeg vil ikke bruke flere synonymer når det gjelder det sentrale begrepet i avhandlingen og har valgt å bruke termen *måltekst* for å betegne kildetekstsproduktet. For å betegne teksten som er oversatt bruker jeg termen *kildetekst*. Ordparet *kildetekst* og *måltekst* uttrykker på en fin måte prosessens retning og viser tekstenes forhold til hverandre. I den avhandlingen er kildetekster norske romaner og måltekster deres estiske oversettelser.

Termen *måltekst* inneholder ordet *mål* som viser at termen refererer til et sluttprodukt. Det finnes to tekster, kildetekst og måltekst, og mellom dem er det en slags relasjon. Peeter Torop kaller relasjonen mellom kildeteksten og målteksten for relasjon mellom prototekst og metatekst. Målteksten er en sekundær tekst og dermed ikke unik på samme måte som kildeteksten. Som Lomheim, nevner også Torop mulig eksistering av ulike versjoner som en karakteristisk trekk av måltekster. Hver måltekst er bare en av mulige formidlingsløsninger (Torop 1998: 21). Hvis man betrakter målteksten som en metatekst som forteller om kildeteksten og ikke setter målteksten på samme nivå med kildeteksten, løser man problemet om oversettelse som en umulig oppgave. Det betyr

derimot ikke at oversetteren ikke må bruke alle midler for å skape en mest mulig ekvivalent måltekst.

I følge oversettelsesteoretiker Gideon Toury finnes det tre kriterier til at en tekst kan betraktes som en oversettelse og dermed som en måltekst. Første kriteriet er kildetekstens kriterium. Det innebærer at det må finnes en annen tekst i et annet språk som går både kronologisk og logisk forut for målteksten. Andre kriteriet er overføringskriteriet. Det betyr at man antar at det har skjedd en overføring av trekk som de to tekstene nå deler. Tredje kriteriet er forbindelseskriteriet som innebærer at det finnes en forbindelse mellom kildeteksten og målteksten. (Toury 1995: 33-35) Det finnes problematiske tilfeller hvor det ikke er entydig at en tekst er en oversettelse av en annen tekst, men når det gjelder tekster som jeg analyserer, er alle ovennevnte kriteriene fylt og det finnes ingen grunn til å tvile på deres relasjon som kildetekst og måltekst.

3. Oversettelsesteori

3.1 Oversettelsens tre faser

Oversettelse som prosess deles inn i tre faser: forståelsesfase, overføringsfase og formuleringsfase (Lomheim 1989: 37). I den delen skal jeg se nærmere på den kronologisk første fasen, forståelsesfasen med spesiell vekt på oversettelse av kulturspesifikke ord. I virkeligheten kan de tre prosessene skje nesten samtidig. Når oversetteren leser et ord som er kjent for ham og han formulerer ordet på et annet språk uten å bruke noe tid på det. Til tross for det kan man kalle forståelsesfasen for den første fasen, fordi de andre fasene ikke kan skje uten den første. Når man ikke har forstått termens betydning, kan man ikke heller formulere det på et annet språk. Det viser hvor viktig stilling forståelsesfasen har i hele oversettelsesprosessen. Hva er forutsetninger for en vellykket forståelsesfase?

Lomheim deler kunnskapen som man må ha for å forstå teksten til språklig og ikke-språklig kompetanse. Språklig kompetanse realiseres i leksikalsk, syntaktisk og stilistisk-konnotativ analyse (op.cit.: 37-39). Estiske oversettere som oversetter romanene som inneholder kulturspesifikke ord og uttrykk må ha gode kunnskaper i norsk for å utføre leksikalsk analyse. De må kjenne til ordenes betydning og ordbruk.

Syntaktisk analyse utføres på setningsnivå og kan derfor ikke brukes direkte for å forstå innholdet til kulturspesifikke ord. Den analysen kan derimot hjelpe å finne ut funksjonen som ordet har i en setning. Indirekte kan den også hjelpe å forstå kulturspesifikke termer. Det er viktig at en oversetter som oversetter fra norsk til estisk har gode kunnskaper i norsk syntaks, fordi i norsk har syntaks en avgjørende stilling for bestemmelse, hvilken funksjon et setningsledd har. I estisk uttrykkes leddenes funksjoner først og fremst med kasus. Derfor kan oversetteren ikke overføre ord i samme rekkefølge uten å gjennomføre en syntaktisk analyse. For å bruke riktig kasus, kreves det viten om hvilken funksjon ulike ledd har og hva et ledd består av.

Den tredje analysen som krever språklig kompetanse er stilistisk-konnotativ analyse (op.cit.: 42). Ved oversettelse av kulturspesifikke termer er utførelse av den

analysen vesentlig, fordi termer av den typen vanligvis ikke er de sentrale termene i leksikon, men termer med konnotasjoner og kulturelle særdrag. For å kjenne til konnotasjoner og termens stilistiske nivå må oversetteren ha gode språkkunnskaper og analyseevne. Det kan være konnotasjoner som er kulturspesifikke ved termen, mens termen med samme referanse også finnes i målspråket. Hvis oversetteren vet, hva termen referer til, men tenker ikke på stilen og konnotasjoner, kan det hende at han erstatter termen med den denotative termen i målspråket og alt det kulturspesifikke ved termen forsvinner.

De tre ovennevnte analysetypene hører alle inn under språklig analyse. I tillegg til språklig analyse må man i forståelsesfasen også utføre ikke-språklig eller som Lomheim kaller det, situativ analyse. For utførelse av den typen analyse kreves det kunnskaper om realia, om verden som språket refererer til. (op.cit.: 44) Når norske forfattere refererer til for eksempel steder, radiosendinger eller personer, antar de at målgruppen er nordmenn som deler liknende realia-kunnskaper med dem. Derfor mener de at det ikke er nødvendig å forklare hva som står bak disse navnene. Estiske lesere som antakeligvis ikke kjenner like godt til det norske kulturrommet, trenger en forklaring for å forstå, hva disse termene refererer til. Oversetteren som formidler må dermed utføre en situativ analyse. Det betyr ikke nødvendigvis at oversetteren må selv kjenne til alle kulturspesifikke ord så godt at han kan gjøre dem forståelige for estiske lesere. En del av den situative analysen er også bruk av hjelpemidler for man kan ikke vite alt. Han må derimot ha nok kunnskaper for å kjenne til, hvilke termer er kulturspesifikke og trenger ytterligere forklaring, samt vite, hvor man kan finne informasjon om hva termen refererer til.

Lomheims inndeling er en av flere mulige, men omfatter etter min mening alle viktigste sidene ved forståelsesfase. For å gi et sammenlikningsmoment og vise at inndelingen kan være annerledes, kan Rydning sin inndeling nevnes. Rydning har i sin oversikt over faktorer som spiller inn ved fortolkning av tekster skilt mellom kontekstuelle, situasjonelle og kommunikative faktorer. Alle faktorgrupper deler han i sin tur inn i språklige og kognitive. Til tross for at Rydning har delt faktorene på en annen måte, er hovedinnholdet til faktorene lik med Lomheims kompetanse-inndeling. (Rydning 1991: 248-259)

Den andre fasen i oversettelsesprosessen er overføringsfase. Det er fasen som man vet minst om, fordi det handler mest om prosesser i hjernen som det ikke er så lett å undersøke. Overføringsfasen kaller man det som skjer etter at man har forstått teksten og før man formulerer det på målspråket. Den fasen er spesifikk for oversettelse (Lomheim 1989: 48-49). Når man leser en tekst på morsmål, slutter prosessen med forståelsesfasen. Når man leser en tekst på fremmedspråk, er det vanlig at man formulerer noen ord på morsmålet sitt og dermed går gjennom alle tre fasene. Dette kan også betraktes som en form for oversettelse. Når man selv produserer en tekst, gjennomgår man formuleringsfasen. Overføringsfasen er det som knytter de to aktivitetene sammen til en oversettelsesprosess.

I overføringsfasen skjer det en overføring fra et språkssystem til et annet. Det skjer et kodeskifte. Overføringen skjer så automatisk og fasen er så kort at ikke heller oversettere selv kan forklare, hvordan det skjer (op.cit.: 49).

Overføring går over til formuleringsfasen og det kan ikke trekkes en skarp linje mellom de to fasene. I den siste fasen er skrivekompetansen den viktigste kompetansen (op.cit.: 54). Når det gjelder oversettelse av litterære tekster er det vanlig at man oversetter til morsmålet. Dette faktumet i seg selv viser at formuleringsfasen stiller enorme krav til oversetterens språklige kompetanse. Man må kjenne til ordnyanser, konnotasjoner og ha et stort ordforråd. En del av kulturspesifikke ord, for eksempel de som er knyttet til bondekulturen og tradisjonell levemåte er ikke i aktiv bruk lenger, men ekvivalente eller nesten ekvivalente termer kan egentlig eksistere i målspråket. Oversetteren må ha kompetanse til å finne dem fram.

I tillegg til språklig kompetanse er ikke-språklig kompetanse også viktig for formuleringsfasen. (op.cit.: 54). Ved oversettelse av kulturspesifikke termer er det ikke nok å forstå deres innhold. Oversetteren må også kjenne godt til målkulturen for å finne liknende fenomener eller ord med liknende konnotasjoner i målspråket.

3.2 Ekvivalens

I formuleringsfasen er oversetterens fremste formål å skape en måltekst som er til en mest mulig grad ekvivalent med kildeteksten. Før jeg presenterer ulike

formuleringsteknikker som kan brukes for å skape ekvivalens, skal jeg se nærmere på begrepet *ekvivalens* og problemstillinger knyttet til det.

Oversettelsesteoretikeren Eugene Nida deler ekvivalens inn i formell og dynamisk ekvivalens. Formell ekvivalens fokuserer på at alle elementer i målteksten, både form- og innholdsmessige elementer svarer til elementer i kildeteksten. Målet er motsvarighet mellom kildetekstens og måltekstens budskap (Nida 1964: 129).

Dynamisk ekvivalens fokuserer derimot på ekvivalent effekt. Hensikten er at relasjonen mellom måltekstens mottaker og målteksten skulle svare til relasjonen mellom kildetekstens mottaker og kildeteksten. Det er ikke det viktigste at budskapene er ekvivalente, men at tekstene har ekvivalent virkning på leserne. Man vil uttrykke seg på en naturlig måte i målspråket. For å forstå måltekstens budskap må leseren kjenne til målkulturen (op.cit.: 129).

Ovennevnte ekvivalenstyper er to poler og også Nida hevder at det finnes flere mulige variasjoner mellom de to polene (op.cit.: 130). Etter min mening er alle måltekster kombinasjoner av formell og dynamisk ekvivalens. Ingen måltekst består bare av formelt ekvivalente termer, men bærer alltid preg av dynamisk ekvivalens. En dynamisk ekvivalent tekst inneholder derimot formelt ekvivalente termer. Termen *dynamisk ekvivalens* selv inneholder friheten å bruke formell ekvivalens ved behov. Når det gjelder kulturspesifikke termer kan oversetteren velge å bruke en mer formelt ekvivalent målterm ved oversettelse av en term og en mer dynamisk ekvivalent målterm ved oversettelse av en annen term innenfor en litterær tekst. Valg kan være avhengige av flere faktorer og bruk av en type ekvivalens må ikke være gjennomgående.

En av egenskapene som er grunnen til ekvivalensens problematiske vesen er situasjonsavhengighet (Lomheim 1989: 72). Ulike mennesker oppfatter språket forskjellig og ord kan ha ulike assosiasjoner for ulike lesere. Når man oversetter, tenker man på en viss målgruppe. I virkeligheten har lesere ulik språkkompetanse og kulturkunnskaper, som fører til at målgruppen aldri er homogen. Det som for en leser skaper en forholdsvis ekvivalent virkning, kan være helt uforståelig for en annen leser. Å skape en virkning som er ekvivalent til virkningen som kildeteksten har for sine lesere, er en vanskelig oppgave med tanke på at også kildetekstens lesere er forskjellige og teksten har ulik virkning for dem. Det man kan gjøre er å konstruere et bilde av nordmann for seg selv og prøve å gjette, hvilken virkning ulike kulturspesifikke termer

har for ham. Når man har fått et inntrykk av det, skal man konstruere et bilde av esternes verdensbilde. En oversetter som selv er estisk kan ikke bruke sitt verdensbilde og kompetanse som et forebilde, fordi han sannsynligvis har bedre kunnskaper om norsk kultur enn de fleste måltekstens lesere.

En annen faktor som fører til ekvivalensens situasjonsavhengighet er tid. (op.cit.: 72) Språket er i stadig endring og det som man anså som en ekvivalent motsvarighet for femti år siden kan virke som en upassende løsning i dag. For eksempel kan termer få en ny betydning, de kan få nye konnotasjoner eller gå ut av bruk. Måltekster eldes og deres ekvivalensnivå blir lavere. Med tanke på det har jeg valgt eksempler på oversettelse av kulturspesifikke ord fra måltekster som har blitt produsert i løpet av de siste ti årene. Ved bruk av eldre måltekster kan det eksistere fare for at termer som var ekvivalente da målteksten ble produsert, ikke lenger er det. Jeg har som mål å skape et hjelpemiddel for oversettelse av kulturspesifikke termer for framtida og det kan ikke gjøres ved å analysere eksempler som er foreldet.

3.3 Oversettelsesfeil

Til tross for at mitt fremste formål med analysen ikke er å framheve feil, er det viktig å være medviten om dem. Det hjelper å skille gode løsninger fra ikke så gode og på basis av det konkludere, hvilke muligheter det finnes for oversettelse av kulturspesifikke termer.

Oversettelsesfeil kan betraktes som manglende ekvivalens (Lomheim 1989: 76). Som drøftet ovenfor, er ekvivalens ikke entydig og avhenger av både leseren og lesetidspunktet. Av den grunn er ikke heller manglende ekvivalens eller oversettelsesfeil noe objektivt. Ekvivalens kan ses på som et kontinuum med absolutt ekvivalens i den ene og manglende ekvivalens i den andre enden. Alle eksisterende måltekster plasserer seg på ett eller annet sted på skalaen. Dermed finnes det større og mindre feil og tvilsomme løsninger.

Oversettelsesfeil kan deles i to med tanke på hvilken fase de har oppstått i: forståelsesfeil og formuleringsfeil (op.cit.: 76). De vanligste forståelsesfeil er at oversetteren mistolker innholdet, utelater eller tilføyer en del til innholdet i kildeteksten

(op.cit.: 77). Formuleringsfeil kan i sin tur deles i to grupper. I den ene gruppen hører formuleringsfeil som kan oppdages når man leser målteksten. Slike feil er for eksempel ortografiske og syntaktiske feil, men også løsninger som virker unaturige i målspråket. Den andre gruppen består av feil som kan oppdages ved å sammenlikne målteksten med kildeteksten. Når man leser målteksten, forstår man ikke at noe er galt. Når man derimot sammenlikner den med kildeteksten, viser det seg at måltekstens innhold svarer ikke helt til kildetekstens innhold (op.cit.: 82-83).

Det er ofte vanskelig å forstå, i hvilken fase feilen har oppstått. Grunnen til det er at man ikke kan vite, om oversetteren har forstått feil eller om han har forstått rett, men ikke har funnet en ekvivalent formuleringsløsning (op.cit.: 77). Både forståelsesfeil og formuleringsfeil realiserer seg i formuleringen og dermed ikke kan skilles skarpt.

En viktig type av formuleringsfeil er interferens. Det innebærer at kildetekstens form påvirker måltekstens form (op.cit.: 77). Hvis tekstens informative funksjon er viktigere enn den ekspressive funksjonen, kan det hende at oversetteren bevisst bestemmer å bruke interferens. I så fall er det tvilsomt om man kan kalle det for feil. Hva man betrakter som akseptabel er også avhengig av leserens språkkjensle og hvor puristisk man er. I tillegg endres holdningen til overførte termer med tida, når to språk er i stadig kontakt. Det som en gang betraktets som interferens, kan i dag være en helt akseptabel ekvivalent (op.cit.: 81).

Ikke alle oversettelsesfeil er like skadelige. Hvis man ikke forstår teksten rett, resulterer det vanligvis i feil formulering og tekstens innhold blir endret. Den typen feil betraktes som mest skadelige. Det er derimot ikke så ofte at oversettere gjør feil i forståelsesfasen. Feil i formuleringsfasen er langt mer vanlige, fordi oversetteren må velge mellom flere mulige formuleringsvarianter. Når det gjelder forståelse, finnes det vanligvis bare en rett fortolkning (op.cit.: 81).

Ved oversettelse av kulturspesifikke termer er det formuleringsfasen som er det mest problematiske. Det er mulig å finne ut kildetermenes betydning ved å bruke hjelpemidler og nordmennesenes kulturkompetanse, hvis det finnes behov. Når man har fått vite betydningen og befinner seg i formuleringsfasen, kan det vise seg at termen ikke finnes i målspråket. Hvis oversetteren må velge mellom løsninger med manglende ekvivalens, har vi etter min mening ikke å gjøre med feil. Manglende ekvivalens er dermed ikke alltid det samme som oversettelsesfeil. Min hensikt med avhandlingen er å

finne ut, hvordan å produsere mest mulig ekvivalent måltekst når det ikke finnes ekvivalente termer i målspråket.

3.4 Oversettelsesprosedyrer

Det finnes ulike metoder for å oppnå ekvivalens. I dette kapitlet gis det en oversikt over prosedyrer som kan brukes ved oversettelse. Det er ikke en fullstendig liste over oversettelsesprosedyrer, fordi jeg skal konsentrere meg om oversettelse av kulturspesifikke termer og ikke alle prosedyrer er relevante. Lista baserer til en stor grad på Peter Newmarks (1984) inndeling. Hans definisjoner har jeg komplettert med definisjoner til Vinay og Darbelnet (1958), samt Lomheim (1989).

- *Transkripsjon* er overføring av termer uten å endre dem. Det brukes for eksempel for å gi en smakebit av kildekulturen. Noen av lånord er blitt brukt så vidt at de har blitt en del av målspråkets leksikon. En stor del av lånord kommer inn i språket akkurat gjennom oversettelse (Vinay & Darbelnet 1958: 85). I følge Newmark er det den fremste prosedyren ved oversettelse av egennavn (Newmark 1984: 70)
- *Eksplikasjon* (Lomheim 1989: 88), også kalt for *definering* er bruk av en deskriptiv term, for eksempel en substantiv- eller adjektivfrase (Newmark 1984: 31). Man uttrykker det implisitte i kildespråket eksplisitt i målspråket ved å definere termen (Lomheim 1989: 88)
- *Ord for ord* oversettelse er en prosedyre der man oversetter teksten fra kildespråket direkte til grammatisk og idiomatisk korrekt målspråk. Oversetterens oppgave er begrenset til lingvistisk korrekt oversettelse. Den prosedyren er vanligst når man oversetter mellom språk som hører til samme språkfamilie og helst også til liknende kulturer (Vinay & Darbelnet 1958: 86).

En spesiell type av ord for ord oversettelse er *calque*. Det er en prosedyre hvor et språk låner en term fra et annet språk, men oversetter direkte alle elementer. På samme måte som andre typer lånord, blir også noen av *calque*-termer en del av målspråket etter at de har vært i stadig bruk i en periode (Vinay & Darbelnet 1958: 85). I henhold til Newmark er *calque* en vanlig prosedyre ved oversettelse av internasjonale

institusjonelle termer (Newmark 1984: 30). I foreliggende avhandlingen betraktes *calque* som en type ord for ord oversettelse, ikke en separat prosedyre. Grunnen til det er at grensen mellom *calque*-termer og andre termer som har blitt oversatt ord for ord ikke er så skarp og i sin karakter er *calque* også ord for ord oversettelse.

- *Naturalisasjon* er en prosedyre der man overfører termen fra kildepråket, men endrer skrivemåten slik at den passer bedre inn i målpråket. I fortida har man naturalisert både egennavn til kjente personer og stedsnavn. I dag er det ikke lenger en vanlig prosedyre, men de naturaliserte termene brukes fortsatt i målttekster hvis de har fått en fast plass i målpråket (Newmark 1984: 70; 72; 77).
- Bruk av *en godkjent term* innebærer at man bruker målpråkets term som er blitt godkjent som ekvivalent til kildepråkets term. Den oversettelsesprosedyren brukes ved for eksempel institusjonelle termer, men også ved titler på kunstverk som allerede er blitt oversatt til målpråket (op.cit.: 73; 76)
- Bruk av *kulturell ekvivalens*, også kalt for *utskifting* (Lomheim 1989: 99) innebærer at man erstatter kildekulturens fenomen med sin kulturelle ekvivalent i målkulturen (Newmark 1984: 76).
- Bruk av *omtrentlig ekvivalens* innebærer innføring av en term som er nesten ekvivalent til kildetekstens term og en ny term i målpråket. Den nye termen er vanligvis plassert mellom apostrofer. Seinere vil man bruke den uten apostrofer i forhåpning om at termen får en fast plass i målpråket (op.cit.: 76).
- Bruk av *oversettelsespar* innebærer at man tilføyer den transkriberte termen til en ord for ord oversettelse, en omtrentlig ekvivalent eller en kulturell ekvivalent. En av termene legges gjerne i parentes (op.cit.: 32; 76).
- *Transposisjon* er endring av termens grammatikk uten å endre termens innhold. Det kan for eksempel være skifte fra entall til flertall eller ordklasseskifte. Stilistisk sett kan de to termene ha ulike verdier (Vinay & Darbelnet 1958: 88).
- *Modulasjon* er en prosedyre som går ut på at man skifter synsvinkel, for eksempel gjør en negativ kilde-term til en positiv målterm (op.cit.: 88).
- *Kompensering* er en prosedyre som innebærer at man kompenserer tap av betydning, fonologisk effekt eller metafor på et annet sted i teksten (Newmark 1984: 30).

- *Spalting*, også kalt for *ekspansjon* (Newmark 1984: 31) er bruk av flere ord i måltteksten i forhold til kildeteksten, mens innholdet forblir uforandret (Lomheim 1989: 97).
- *Sammenfatning*, også kalt for *kontraksjon* (Newmark 1984: 31) er bruk av færre ord i måltteksten i forhold til kildeteksten, mens innholdet forblir uforandret (Lomheim 1989: 97).
- *Sløyfing* er en prosedyre der man utelater en term som ikke finnes i målkulturen, forutsatt at den er marginal i forhold til tekstens innhold (Newmark 1984: 77).

3.5 Litterær oversettelse

Jeg skal analysere oversettelse av kulturspesifikke termer i romaner og romaner hører inn under litterære tekster. Med tanke på det krever det karakteristiske ved litterær oversettelse nærmere behandling.

Lomheim deler tekster i sakspråklige og kunstpråklige tekster. Etter hans mening er litterære tekster bare en del av kunstpråklige tekster som burde betraktes sammen når det gjelder oversettelse (Lomheim 1989: 109). I den avhandlingen analyseres det ikke alle typer kunstpråklige tekster, som for eksempel også kan omfatte reklametekster, men det konsentreres om oversettelse av litterære verk, nærmere sagt prosatekster. Det finnes trekk som er karakteristiske til oversettelse av skjønnlitteraturen. Dermed skal jeg bruke termen *litterær oversettelse* som blir betraktet som en del av kunstpråklig oversettelse.

Oversettelsesteoretikeren Gideon Toury hevder at ikke heller termen *litterær oversettelse* er entydig. En definisjon er at det er oversettelse av tekster som betraktes som litterære i kildekulturen. I tillegg kan *litterær oversettelse* defineres som oversettelse av en tekst på en slik måte at den aksepteres som en litterær tekst i målkulturen. Krav til en litterær tekst kan være ulike i ulike språk og det som betraktes som en litterær tekst i kildekulturen kan være uakseptabel som litteratur i målkulturen. Oversetterens oppgave er dermed i tillegg til å bevare kildetekstens aspekter også å tilpasse den til målkulturen (Toury 1995: 166-168). Romaner som jeg analyserer kan betraktes som litterære tekster både i norsk og estisk. Derfor finnes det ikke noen

forskjell mellom litterær oversettelse og oversettelse av litterære tekster i rammene av den avhandlingen.

I følge Lomheim skiller kunstspråklige tekster seg fra andre tekster i at det fokuserer på seg selv som tekst (Lomheim 1989: 109). Kunstspråket har to plan, men sakspråket bare ett. I tillegg til å formidle innholdet er kunstspråket mål i seg selv, i tillegg til å være pragmatisk er den også estetisk (op.cit.: 124).

Det litterære språkets kompliserte natur har direkte påvirkning på oversetterens arbeid. Det kan finnes flere passende ekvivalenter og hva oversetteren velger, er avhengig av hvilken aspekt ved kildeteksten man legger vekt på (op.cit.: 124).

I følge den estiske semiotikeren og oversettelsesteoretikeren Peeter Torop kan en måltekst betraktes som en resepsjonsrom for litteratur og kultur. Ved å velge oversettelsesprosedyrer, velger oversetteren, hvilket nivå resepsjonen er begrenset til. Han kan rette målteksten til en bredere mottakergruppe enn kildeteksten var tenkt til eller spesifisere den til en snever interessegruppe (Torop 1998: 20-23). Det viser, hvor viktig bevisst og gjennomtenkt bruk av oversettelsesprosedyrer er med tanke på resepsjon.

Den danske forfatteren og oversetteren Niels Brunse hevder at oversettere er litteraturens utøvende kunstnere og kan sammenliknes med skuespillere og musikere. Brunse betrakter målteksten som et språkkunstverk på lik linje med kildeteksten. Han begrunner dette med at til og med de mest gjennomarbeidete teknikkene ikke kan avgjøre alle valg. Oversetteren må treffe valg på basis av tekstens stil, genre, sammenheng og andre liknende faktorer (Brunse 1994: 79-80). Noen universelle løsninger finnes dermed ikke. Målet med analysen som jeg skal gjennomføre er ikke å finne de rette løsningene, men å få vite, hvilke løsninger man kan velge mellom. Det siste valget må tas med tanke på den konkrete tekstens særdrag.

I følge Brunse er det problematisk å treffe valg blant annet, fordi de ulike egenskapene ved teksten kan komme i konflikt med hverandre. Ved å velge en løsning på basis av en egenskap, overser man kanskje en annen egenskap. Brunse nevner fire grupper av egenskapene som man burde ta hensyn til: denotasjon, lokalisering, formelle trekk og rytme/klang. *Denotasjon* betegner ordets grunnbetydning. Med *lokalisering* mener han at en stor del av ord i en litterær tekst henviser til kildekulturen (op.cit.: 81-82). Med andre ord er det den kulturspesifikke siden ved termer. Brunses inndeling

leder oppmerksomhet på at det kulturspesifikke eller lokale er bare en av egenskapene til en term. Ved oversettelse av kulturspesifikke termer skal man dermed også være oppmerksom på andre trekk og bestemme, hvilke av dem som skal prioriteres.

Med termen *formelle trekk* betegner Brunse ytre kjennetegn ved teksten, for eksempel prosa- eller verseform og tekstens stil (op.cit.: 82). De to første gruppene, denotasjon og lokalisering, finnes først og fremst på ordnivå, mens formelle trekk viser seg på høyere nivåer – setnings- og tekstnivå. Dette viser at oversetteren ikke kan treffe valg uten å se på teksten som helhet. Ved oversettelse av kulturspesifikke termer i prosatekster må man ta hensyn til formelle trekk som skjønnlitterære prosatekstens form og stilistiske nivå.

Den fjerde egenskapsgruppen *rytme/klang* består av tekstens fonetiske trekk. (op.cit.: 82). Ved prosatekster er fonetiske egenskaper vanligvis ikke så viktige som ved skjønnlitterære tekster i verseform. Til tross for det kan det også i prosatekster finnes uttrykk med alliterasjon eller onomatopoetiske ord. Derfor kan den egenskapsgruppen ikke legges helt til side når man oversetter prosatekster.

Oversettelsesteoretikeren Susan Bassnett understreker at setninger i en litterær tekst alltid indikerer, hva som skal komme. Disse forbindelsene kommer ofte i skyggen av setningenes spesifikke innhold. Hvis oversetteren bare tar hensyn til innholdet, mister målteksten en dimensjon i forhold til kildeteksten. (Bassnett 2002: 115) Oversettelse av litterære tekster er dermed et komplisert oppdrag og enkeltelementer kan ikke oversettes separat fra teksten som helhet. Jeg har plukket kulturspesifikke termer eller setninger som inneholder dem ut fra konteksten for å kunne bruke dem som eksempler, men ved analysen tar jeg også hensyn til både den språklige og den innholdsmessige konteksten hvor de stammer fra.

3.6 Bør egennavn oversettes?

En komplisert del av kulturspesifikke termer er egennavn. Oversettelse av egennavn er avhengig av hvordan man fortolker deres natur. I følge Rune Ingo har man tradisjonelt betraktet egennavn som termer uten noen semantisk betydning. I henhold til den synsvinkelen er egennavn som etiketter som skal identifisere ulike individer, steder og

gjenstander. Hvis det ikke finnes noen leksikalsk betydning, finnes det ikke heller noe man kan oversette og navn skal transkriberes (Ingo 1991: 204)

Det som gjør oversettelse av egennavn så komplisert er deres posisjon i kulturen. Semiotikere Lotman og Uspenski skriver at egennavn utgjør et spesielt mytologisk lag i språket. Dette mytologiske laget er i sin tur uoversettelig og kan forstås bare innenfra. De hevder at egennavn ikke kan oversettes, fordi det er i konflikt med egennavns vesen å ha denotater. I motsetning til egennavn kan fellesnavn ha flere denotater (Lotman & Uspenski 1999).

Motargumentet til påstanden at egennavn ikke skal oversettes er at de ofte ikke er helt betydningsløse lydkombinasjoner, men stammer fra fellesnavn og har til tross for sin nye funksjon beholdt sitt semantiske innhold (Ingo 1991: 204). Det kan hende at den opprinnelige betydningen som ligger bak navnet ikke har noe tilknytning til personen eller stedet som den betegner. Når det gjelder skjønnlitteratur, skal oversetteren ta hensyn til at forfatteren kan bevisst ha valgt navn med betydning til fiktive personer. Egennavn som ikke stammer fra et fellesnavn og dermed ikke kan oversettes ord for ord, kan ha konnotasjoner som bare de som er kjent med kildekulturen kjenner til.

Oversettelsesteoretikeren Katherine Reiss understreker at oversetteren alltid må determinere måltekstens type. Samtidig peker hun på at tekster aldri er realisasjoner av en teksttype, men blandinger av ulike former (Reiss 1971: 161). Når det gjelder skjønnlitterære verk, er det ikke den informerende funksjonen som er det viktigste, men derimot emosjonen som leseren får. For å skape samme assosiasjoner hos måltekstens lesere kan også egennavn som finnes i skjønnlitterære verk noen ganger oversettes eller tilpasses til målkulturen. I skjønnlitteraturen finnes det i tillegg til virkelige navn også fiktive navn som oversettes oftere enn virkelige navn (Ingo 1991: 205).

4. Materiale og metode

4.1 Kvantitativ eller kvalitativ undersøkelse?

Jeg skal gjennomføre en kvalitativ undersøkelse, hvor jeg analyserer eksempler på oversettelse av kulturspesifikke termer. Som resultat skal jeg presentere noen av mulighetene som finnes for oversettelse av slike termer. Jeg skal derimot ikke angi noe statistikk om bruk av ulike oversettelsesprosedyrer. I følge Øyvind Baune kan datavalg avhenge av forskerens oppfatninger, erfaringer og forventninger, det vil si av horisonten hans (Baune 1991: 28). Hvilke termer som er kulturspesifikke, er ikke entydig. Derfor avhenger datavalg av forskerens subjektive vurdering også når det gjelder denne avhandlingen. Hvilke innholdsmessige grupper kulturspesifikke termer deles inn i er også avhengig av forskerens subjektive valg og temaer som tekster handler om. Med tanke på det er det ikke meningsfullt å foreta en statistisk analyse for å finne ut, hvilke prosedyrer ble brukt flest i ulike grupper.

Grensen mellom kvalitativ og kvantitativ undersøkelse er derimot ikke så skarp (Nunan 1992: 3). Det gjelder også denne undersøkelsen. Jeg skal ikke gjennomføre noe statistisk analyse og derfor kan undersøkelsen betraktes som kvalitativ. Til tross for det finnes det noen trekk i undersøkelsen som er karakteristiske for kvantitativ undersøkelse. Til en viss grad skal jeg generalisere bruk av forskjellige oversettelsesprosedyrer. Man må derimot være forsiktig og ikke påstå noe som ikke kan bevises på en tilfredsstillende måte. Jeg skal lede oppmerksomheten på generelle tendenser, men ikke påstå noe konkret om oversettelsesprosedyrenes bruksfrekvens.

David Nunan nevner tre punkter som kan brukes i stedet for inndelingen kvalitativ-kvantitativ. Den første av dem er måten til datasamling, som kan være eksperimentell eller ikke-eksperimentell (op.cit.: 4). Jeg har samlet data på en ikke-eksperimentell måte. Jeg analyserer kildetekster og måltekster som begge eksisterer uavhengig av undersøkelsen. Datasamlingen skulle være eksperimentell hvis jeg skulle be mennesker om å oversette kulturspesifikke termer eller oversette dem selv. Jeg er interessert i oversettelse av kulturspesifikke termer i skjønnlitteraturen og jeg skulle

ikke få autentiske resultater ved å ta termer ut fra konteksten. I tillegg vil jeg ikke påvirke oversettelsesprosessen. Produktet kunne bli annerledes hvis oversettere skulle være bevisst på at deres arbeid skal analyseres. Med tanke på det er det mest passende å analysere måltekster som allerede har blitt gitt ut.

Det andre inndelingskriteriet som Nunan nevner er om undersøkelsen er kvantitativ eller kvalitativ, men forskjellen fra den tradisjonelle inndelingen er at i hans inndeling er kvalitativ-kvantitativ bare en av tre parametere. Det tredje kriteriet er analysemetoden. Analysen kan være enten statistisk eller fortolkende. Dermed skiller man mellom datatyper og deres analysemetoder (op.cit.: 4).

I følge de tre ovannevnte kriteriene kan man dele undersøkelser i paradigmer. Reine paradigmer er forskende-fortolkende paradigme og analytisk-tallmessig paradigme. I tillegg til dem finnes det ulike blandinger av dem. Forskende-fortolkende paradigme innebærer at man samler inn data på en ikke-eksperimentell vis og analyserer kvalitative data på en interpreterende måte (op.cit.: 4). Den foreliggende undersøkelsen hører dermed inn under forskende-fortolkende paradigme.

4.2 Reliabilitet og validitet

To viktige kriterier som man må være oppmerksom på når man gjennomfører en undersøkelse er reliabilitet og validitet. Reliabilitet deles inn i indre og ytre reliabilitet. For å kontrollere om undersøkelsen har indre reliabilitet skal man stille spørsmålet om en uavhengig forsker skulle få samme resultater hvis han skulle analysere samme data på nytt. Den indre reliabiliteten er dermed knyttet til kontinuitet i innsamling, analyse og interpretasjon av data (op.cit.: 14; 17). Til tross for at jeg har prøvd å være kontinuerlig, er reliabiliteten til min undersøkelse ikke helt uproblematisk. En annen forsker kan få ulike resultater, fordi hans horisont, men også språkkjenning og språkkunnskaper kan være forskjellige fra mine. Når man analyserer kulturspesifikke termer, må man kjenne godt til både kilde- og målkulturen og –språket. En annen forsker kan legge merke til sider ved kulturspesifikke termer som jeg ikke tok merke til. I tillegg kan målteksten som er akseptabel nå, være uakseptabel om noen år, fordi språket forandrer seg stadig. Til tross for at det finnes flere faktorer som kan sette

reliabiliteten til denne avhandlingen i tvil, er de ikke så avgjørende at de kunne føre til betydelig forskjellige resultater og dermed sterkt forminsket reliabilitet.

Når man kontrollerer undersøkelsens ytre reliabilitet, skal man spørre, om en annen forsker skulle få samme resultater ved repetering av undersøkelsen (op.cit.: 17). Jeg analyserer et utvalg fra skjønnlitteraturen som har blitt oversatt fra norsk til estisk. Derfor kan det hende at en annen forsker skulle få til en viss grad forskjellige resultater hvis han skulle velge andre verk som undersøkelsesobjekt. Jeg skal ikke analysere data statistisk, men presentere ulike løsninger for oversettelse av kulturspesifikke termer. Derfor er det sannsynlig at generelle tendenser er samme også når man analyserer andre verk. For å forstyrke ytre reliabiliteten skal jeg velge eksempler fra verk som har blitt oversatt av ulike oversettere. Jeg velger data fra begynnelsen av romaner, fordi oversetteren kan forklare termen når det dukker opp for første gang, men ikke andre ganger.

Validitet deles også inn i indre og ytre. Indre validitet betyr at data blir fortolket på en korrekt måte og faktorer som kan påvirke resultatet er under kontroll (op.cit.: 15-17). Hva man betraker som kulturspesifikke termer er subjektivt. Derfor definerer jeg, hva som betraktes som kulturspesifikke termer i rammene av den avhandlingen. På samme måte definerte jeg oversettelsesprosedyrene som jeg leter etter i eksemplene. For å oppnå indre validitet må jeg være konsekvent når jeg velger ut eksempler, deler dem i henhold til oversettelsesprosedyren som har blitt brukt og analyserer dem. Jeg skal ikke gjennomføre en statistisk analyse, der flere faktorer kan påvirke tallmessige resultater. Derfor er den indre validiteten ikke i så stor fare.

Undersøkelsen har ytre validitet hvis resultater kan generaliseres og de gjelder for en større gruppe enn den man undersøkte (op.cit.: 15). For å oppnå ytre validitet samler jeg data fra tekster oversatt av forskjellige oversettere. Et bredt datavalg skal bidra til at resultatene ikke er påvirket av oversetterens personlige stil og kunnskaper. Man kan dermed generalisere resultater til prosatekster som ikke blir undersøkt i den avhandlingen og som ikke ennå har blitt oversatt til estisk. Til en viss grad kan resultatene utvides til oversettelse av kulturspesifikke termer generelt og gjelder ikke bare for oversettelse fra norsk til estisk. Man får derimot ikke gjøre for store gjeneraliseringer, fordi oversettelse av kulturspesifikke termer er delvis avhengig av kilde- og målkulturen og forskjeller mellom dem. Til tross for det er prosedyrene som

man bruker ved oversettelse av kulturspesifikke termer noenlunde universelle. Undersøkelsen har ytre validitet, fordi det analyseres eksempler som stammer fra ulike oversettere. Ytre validitet er også i mindre fare, hvis man ikke angir konkrete tall eller forhold som viser, hvor mye ulike prosedyrer har blitt brukt, men analyserer data kvalitativt og konkluderer ut fra det, hvilke prosedyrer som brukes.

4.3 Empirisk materiale

Som empirisk materiale bruker jeg eksempler som stammer fra seks norske romaner og deres måltekster på estisk. Liste over kilde- og måltekster som har blitt brukt finnes under Litteratur. For å få et bredt utvalg av eksempler har jeg brukt romaner fra fem forskjellige norske forfattere oversatt av seks forskjellige estiske oversettere. Både språklige og ikke-språklige kunnskaper endrer seg og derfor har jeg analysert tekster som har blitt utgitt og oversatt i løpet av de siste ti årene. Kildetekster er fra årene 2001-2006 og måltekster fra årene 2005-2008.

Temaer som behandles i romanene er relativt forskjellige, men i alle verkene foregår handlingen i moderne tid. I romanen *Halvbroren* (Christensen 2001) strekker den seg tilbake til 1940-tallet og i *Appelsinpiken* (Gaarder 2003) til 1970-tallet, men ingen av de analyserte romanene er historiske romaner. Alle romaner konsentrerer seg om menneskerelasjoner og det finnes relativt få naturskildringer. Livet på landet blir beskrevet i romanen *Berlinerpoblene* (Ragde 2004), men det finnes ikke så mange kulturspesifikke termer knyttet til den tradisjonelle bondekulturen i romanene. Tematikken i romanene avgjør, hvilke tematiske klasser som kan tas med i analysen. Jeg konsentrerer meg om egennavn og adverb knyttet til geografisk plassering, samt folkekulturens termer.

Antallet norske romaner oversatt til estisk er begrenset og det påvirket også mitt datavalg. Jeg analyserer oversettelse av moderne norske romaner, fordi det er gruppen som også oversettere har konsentrert seg om. Problemer knyttet til oversettelse av kulturspesifikke termer i samtidsromaner er dermed aktuell og det finnes behov for å analysere dem.

Jeg analyserer ikke alle kultursesifikke termer som finnes i de seks romanene og som passer tematisk inn i klassene. Jeg har gjort et utvalg for å minske repetisjon av liknende eksempler. Hvis det finnes mange liknende eksempler i romanene, har jeg noen ganger tatt med flere for å vise, at oversettelsesprosedyren er utbredd.

Ved behov har jeg tatt med kontekst rundt termen i form av setningen eller setningsdelen. Større kontekstuelle enheter, for eksempel hele avsnittet kan ikke tas med, men av og til kan oversettelse av kulturspesifikke termer være sterkt avhengig av konteksten. Derfor finnes det sidetallet hvor eksemplet er tatt fra i parentes bak hvert eksempel. Hvis det finnes to tall i parentes, er det første tallet sidetallet i originalen og det andre tallet sidetallet i oversettelsen. Foran sidetallet finnes det den første bokstaven til forfatterens etternavn. Det finnes to romaner skrevet av Lars Saabye Christensen. Derfor brukes det forkortingene *C1* for å referere til romanen *Halvbroren* (2001) og *C2* for å referere til romanen *Modellen* (2005).

4.4 Klassifisering

Når data har blitt samlet, skal man bruke noen metode for å analysere det. Rolf Ejvegård angir klassifisering av data som en vesentlig metode. Man burde tenke på klassifisering allerede før man begynner med innsamling av data for å ha en anelse om hva man skal lete etter. I tillegg til reliabilitet og validitet nevner Ejvegård klassenes uttømmelighet som et krav som stilles til klassifisering. Det betyr at det finnes en passende klasse for hvert eksempel. For å ha uttømmende klasser, skal man tilføye en klasse som omfatter unntak som ikke passer inn i noen annen klasse. Den klassen skal derimot ikke være for stor. Som det fjerde kravet angir Ejvegård at klasser skal ha konkrete grenser og ikke overlape hverandre. Det femte kravet er å unngå tomme klasser (Ejvegård 1993: 33-34).

Jeg skal også bruke klassifisering ved dataanalyse. Jeg skal gruppere kulturspesifikke termer i henhold til innholdet. Jeg skal ikke analysere alle typer kulturspesifikke termer, men har gjort et utvalg på basis av temaer som behandles i analyserte verk. Jeg har egne klasser for personnavn, stedsnavn, institusjonelle termer, termer knyttet til natur og geografi, samt folkekulturens termer. Jeg har tatt med et

utvalg av klasser og derfor har jeg ikke behov for å ta med unntak som en egen klasse. Inne i klassene deler jeg eksempler i følge oversettelsesprosedyren som man har brukt. Ved konstruering av både innholdsmessige klasser og deres prosedyremessige underklasser har jeg tatt hensyn til at de ikke skal overlappe hverandre. Ikke heller har jeg noen tomme klasser fordi jeg har utelatt oversettelsesprosedyrer som ikke er representert i data.

5. Oversettelse av kulturspesifikke termer

I dette kapitlet skal det analyseres eksempler på oversettelse av kulturspesifikke termer fra norsk til estisk. Eksempler blir delt inn i klasser i henhold til deres innholdsmessige natur. Det skal analyseres oversettelse av personnavn, stedsnavn, institusjonelle termer, termer knyttet til geografisk plassering og folkekulturens termer. Utvalget har blitt gjort på basis av temaer som blir behandlet i de analyserte romanene. Inne i tematiske grupper deles eksempler i undergrupper i henhold til oversettelsesprosedyren som har blitt utført. Det betyr derimot ikke at bare de oversettelsesprosedyrene kan brukes ved oversettelse av termer som hører inn under tilsvarende tematiske gruppen. Eksempler er ment for å illustrere generelle tendenser og rette oppmerksomhet mot problemer knyttet til forskjellige kulturspesifikke termer og oversettelsesprosedyrer. Oversetteren skal derimot treffe det konkrete valget selv i hvert enkelt tilfelle.

5.1 Oversettelse av personnavn

Personnavn er en type egennavn. Som andre egennavn kan personnavn som finnes i skjønnlitteraturen være enten virkelige eller fiktive. Om et personnavn refererer til en virkelig eller fiktiv person, har også betydning for hvilke oversettelsesprosedyrer som skal brukes. I rammene av den undersøkelsen betraktes det alle navn som brukes for å betegne en person, det vil si også kallenavn som personnavn.

5.1.1 Transkripsjon

Transkripsjon betyr at man overfører termer fra kildeteksten til målteksten uten å gjennomføre noen endringer (Vinay & Darbelnet 1958: 85). Ved skjønnlitterær oversettelse transkriberer man personnavn for å gi måltekstens lesere et inntrykk at handlinger foregår på et annet og fremmed sted (Ingo 1991: 204-205). Både navn til virkelige og fiktive personer kan transkriberes. I alle de seks romanene hvor eksemplene

er tatt fra er hovedpersonene fiktive, men det nevnes også navn til kjente personer som virkelig eksisterer.

Når det gjelder fornavn, finnes det flere navn som er i bruk både i Norge og i Estland. Eksempler på slike navn er *Erika* (U9;9), *Laura* (U11;10), *Ruth* (U13;12), *Veronika* (G103;85), *Helene* (C2:8;7) og *Kaia* (C2:8;7). Navn som brukes i begge språk ved bruk av transkripsjon og det er lett å huske dem for måltekstens lesere. De skaper assosiasjoner både hos kilde- og måltekstens lesere, men disse assosiasjonene kan være forskjellige. For eksempel kan et fornavn brukes i forskjellige aldersgrupper i Norge og i Estland.

I romanen *Appelsinpiken* (Gaarder 2003) heter hovedpersonen *Jan Olav* (G70;57). Begge fornavnene brukes også i Estland, men i Norge har navnet *Olav* mye viktigere plass og det kan forbindes med konger fra og med Olav den Hellige. I Estland har *Olav* ikke samme konnotasjoner og det betyr at med transkripsjon mister man en viktig del av innholdet til navnet.

En annen gruppe fornavn som blir transkribert er navn som har også en motsvarighet i Estland, men skriveformen er annerledes. Eksempler på slike navn er *Miriam* (G8;7), *Petter* (G69;55), *Peder* (C1:16;14) *Thomas* (C2:32;27), *Esther* (C1:7;7) og *Siri* (R87;72). Måltekstens lesere kjenner igjen disse navn med sine konnotasjoner og kan skille mellom jente- og guttenavn. Man har valgt ikke å naturalisere disse navn og dermed bevart den fremmede essensen som påminner at handlingen ikke foregår i Estland.

En mulighet å bevare det norske miljøet er å bruke norske bokstaver. Det har man for eksempel gjort i navnet *Jørgen* (G8;7). Navnet brukes også i Estland, men norsk ø viser tydelig til Norge og påminner leseren, hvor handlingen foregår. Det problematiske ved bruk av norske bokstaver er at ikke alle lesere kjenner til deres uttale.

Det er ikke bare fornavn som finnes i liknende eller samme form i både norsk og i estisk som transkriberes. Ekte norske eller skandinaviske navn som er ukjente til estere blir også transkribert. Eksempler på den type navn er *Ole* (F25;22), *Ranveig* (G34;28), *Lars* (R11;11), *Yngve* (R17;16), *Turid* (R18;17), *Ingebjørg* (R25;22), *Arve* (R34;29), *Tor* (R41;35) og *Torunn* (R122;100). Det positive med å transkribere ekte norske navn er at de viser lesere hvor handlingen foregår. I tillegg blir estiske lesere

bedre kjent med norske navn ved å lese norske romaner, så det fungerer også som opplæring i kulturen (se kap. 3.7).

Samtidig er det problematisk å transkribere norske navn, fordi måltekstens lesere ikke alltid kan skille mellom jente- og guttenavn og man vet ikke, hvordan man skal uttale dem. I tillegg kan assosiasjoner og betydninger til navn forsvinne. For eksempel har navnet *Arve* helt forskjellige leksikalske betydninger på norsk og estisk. På norsk kan navnet knyttes til verbet *å arve* og substantivet *en arv*, men på estisk betyr det *en regning*, så at assosiasjoner er helt forskjellige. Den skandinaviske guden som navnet *Tor* opprinnelig refererer til er kjent også til estere og navnet bevarer dermed helt eller delvis assosiasjoner ved transkripsjon, avhengig av leserens kulturkompetanse. Det er derimot mindre sannsynlig at estiske lesere begriper at navnet *Torunn* også stammer fra det gamle gudenavnet.

Et annet navn som stammer fra gudenavnet *Tor* er *Torstein* (F16;15). I tillegg til å referere til *Tor* refererer det også til substantivet *stein*. I romanen *Brudd* (Fossum 2006) diskuterer forfatteren som er hovedpersonen i romanen, hva hovedpersonen skal hete og kommer først på navnet *Torstein*. Etterpå ombestemmer hun seg, fordi man assosierer *Torstein* med en sterk, handlekraftig og sikker mann, men hovedpersonen har ikke slike egenskaper. Etter forfatterens mening passer navnet *Alvar* (F17;16) bedre for ham. Det viser at navn kan ha sterke konnotasjoner og at forfattere tenker på dem når de velger navn til personene i romanen.

I romanen *Halvbroren* (Christensen 2001) heter hovedpersonen *Barnum* (C1:11;11). Han liker ikke navnet sitt og skriver at mennesker ikke tror at det er hans ekte navn. Det blir uforståelig for de estiske leserne, hva som er feil med dette navnet når de ikke vet hva ordet *barn* betyr på norsk.

I romanen *Appelsinpiken* (Gaarder 2003) er det en scene hvor en gutt ikke vet, hva jenta som han liker heter. Han vet at hvis hun spiller fiol, heter hun *Isabelle*, men hvis hun spiller blokkfløyte, heter hun *Kari*. Han sier: ”Og da heter hun ikke **Isabelle**. Da heter hun bare **Kari**,” (G47;38). Det internasjonale navnet *Isabelle* er kjent for estiske lesere og de kan forstå at det høres finere og høytideligere ut enn navnet *Kari*, men de kjenner ikke til konnotasjoner som navnet *Kari* har som et tradisjonelt norsk jentenavn. I Finland er *Kari* et guttenavn og estere som er kjent med finsk kultur, kan få den assosiasjonen. På estisk betyr ordet *kari* både skjær i sjøen og flokk som begge

uttales med kort *a*. Navnet kan dermed ha helt andre konnotasjoner for estere enn for nordmenn.

En stor gruppe personnavn er etternavn. Det brukes ofte fellesnavn eller termer som stammer fra et fellesnavn som etternavn. Man får vanligvis etternavnet som arv. Derfor har betydningen til fellesnavnet ikke noe å gjøre med personen som den refererer til og det karakteriserer ikke ham. Når det gjelder skjønnlitteratur, er det derimot ikke så entydig. Fiktive personer får etternavnet sitt ikke som arv fra faren, men de får det fra forfatteren, som kan velge et navn som karakteriserer personen. Ved bruk av transkripsjon kan en del av betydningen dermed forsvinne.

I de seks norske romanene finnes det både etternavn som ikke har noe åpenbar leksikalsk betydning og etternavn som består av ett eller to fellesnavn. Eksempler på navn som hører til den første gruppen er *Eide* (F17;16), *Wihl* (C2:5;5) og *Kotum* (R11;11). Når man overfører dem ved transkripsjon fra kildeteksten til måltekten, mister man ikke noen betydningsmessige assosiasjoner. Måltektens lesere betrakter dem samtidig som fremmede navn og de påminnes handlingsstedet.

En gruppe etternavn som står mellom navn med og uten leksikalsk betydning, er skandinaviske etternavn som slutter med suffikset *-son*, for eksempel navnet *Larsson* (U12;11). I Norge bruker man ikke lenger navnsystemet hvor sønner får farens fornavn som sitt etternavn og det legges til suffikset *-son*. Til tross for at disse navn har mistet sin opprinnelige betydning er bruk av etternavn fra den navngruppen fortsatt utbredd. Suffikset *-son* er så vanlig at man ikke lenger forbinder den med substantivet *sønn* hver gang man hører et navn med et slikt suffiks. I dag er det både menn og kvinner som bærer navn med suffikset *-son*, som viser at betydningen bak suffikset er ikke lenger så viktig. Når oversetteren velger etternavnet med *-son* til en av personene, baserer valget ikke så mye på betydningen bak suffikset som på at man vil gi personen et typisk skandinavisk navn. For estere er etternavn som slutter med *-son* også typiske skandinaviske navn. Derfor gir transkripsjon av slike navn best videre den skandinaviske konteksten hvor handlingen foregår og forfatterens hensikt med navnevalg fungerer også i måltekten.

Eksempler på etternavn med leksikalsk betydning er *Lövenstad* (U9;9), *Sundt* (U22;18), *Hammer* (C2:32;27), *Hall* (C2:63;51), *Stang* (C1:59;58), *Neshov* (R11;11) og *Vanvik* (R31;27). En stor del av etternavn som har en betydning på norsk mister den når

de transkriberes fra den norske kildeteksten til den estiske målteksten, for eksempel ovennevnte navn *Stang*, *Neshov* og *Vanvik*.

Navnet *Lövenstad* er spesiell, fordi det er navnet på en svensk, ikke en norsk person. Derfor skrives den med en svensk *ö* både i kilde- og i målteksten. I kildeteksten er bruk av *ö* markert og viser tydelig til navnets ikke norsk opprinnelse, mens i estisk er *ö* den umarkerte varianten og den mister sin funksjon som tegn på svenskhet. Det blir også eksplisitt skrevet at den personen er fra Sverige, så måltekstens lesere får den informasjonen, men eksemplet viser hvordan navn kan brukes for å angi identitet.

Personen med navnet *Sundt* finnes i romanen *Et velsignet barn* (Ulmann 2005) og han er den gjerrige eksmannen til en av hovedpersonene. Navnet kan betraktes som nøytrumsformen til adjektivet *sund*, som karakteriserer både mannen og hans relasjon med kona si. Denne betydningen får estiske lesere ikke med ved transkripsjon. I estisk finnes det ikke bokstavkombinasjonen *dt* og derfor er det problematisk for estere å uttale navnet.

Navner *Hammer* kan ha to betydninger på norsk. Betydningen som refererer til et verktøy kan kjennes igjen av estere for på estisk heter det samme verktøyet *haamer* og på engelsk *hammer* som på norsk. Det at *hammer* også kan bety en bratt bergvegg forblir skjult for de estiske leserne som ikke kan norsk.

Navnet *Hall* refererer til en stor sal både på norsk og estisk slik at forutsetninger for liknende assosiasjoner er til stede. I tillegg betyr *hall* en skråning på norsk. Både på norsk og på estisk finnes det også adjektivet *hall*. På norsk betyr adjektivet *hellende*, men på estisk merker det grå farge. Både substantivet *hall* i betydning av *sal* og adjektivet *hall* er palataliser på estisk. Hvis man uttaler *hall* upalatalisert som på norsk, betyr det *rimfrost*. Etternavnet *Hall* kan dermed skape assosiasjoner på estisk som den ikke har på norsk.

I tillegg til etternavn med samme form som et fellesnavn, finnes det også etternavn som påminner et fellesnavn til tross for at de ikke er identiske i form. Eksempler på slike etternavn er *Røed* (G8;7) og *Fosse* (R23;21). Navnet *Røed* kan skape assosiasjoner med rød farge hos kildetekstens lesere. På estisk har navnet på den fargen en helt annen stamme, *punane*, men estere som kan engelsk kan få til liknende assosiasjoner ved hjelp av engelsk, hvor den samme fargen kalles for *red*.

Navnet *Fosse* kan ha forskjellige assosiasjoner for de norske leserne. Navnet kan assosieres med verbet *fosse*, substantivet *foss* og den norske forfatteren Jon Fosse. Den første assosiasjonen forblir uskapt for estere som ikke kan norsk. Det finnes derimot lesere i Estland som kjenner til forfatteren Fosse gjennom hans verk som har blitt oversatt til estisk. Som et resultat kan navnet Fosse hos en del måltekstens lesere skape liknende assosiasjoner som hos kildetekstens lesere.

I skjønnlitteraturen nevner man i tillegg til fiktive personer også virkelige personer. Oversettelsesteoretikeren Rune Ingo skriver at man vanligvis ikke endrer navn på levende personer. Det finnes derimot tilpasset versjoner av historiske personer i mange språk (Ingo 1991: 2005). I de norske romanene som jeg analyserte refererte man til både verdensberømte personer og personer som er bare kjent i Skandinavia eller i Norge. Transkripsjon av navn på verdensberømte levende personer uten å forklare hvem de er, er den eneste akseptable løsningen forutsatt at estere kjenner like bra til for eksempel amerikanske skuespillere som nordmenn. Når forfatteren ikke har sett det som nødvendig å forklare, hvem de nevnte personene er, finnes det ingen grunn til å gi noen ytterligere forklaringer i målteksten. Slike navn er ikke heller kulturspesifikke med tanke på norsk kultur og er dermed ikke av interesse i rammene av den avhandlingen. Noen få nordmenn, for eksempel Ibsen og Hamsun kan også regnes med blant verdensberømte personer og er derfor ikke heller kulturspesifikt norske.

I skjønnlitteraturen nevnes det kjente personer fra alle mulige greiner. Jeg skal analysere ved hjelp av noen eksempler, hvilke forståelsesproblemer det kan dukke opp ved transkripsjon av virkelige personer.

Det kan ikke alltid forstås ut fra konteksten, hva den kjente personen driver med. I romanen *Appelsinpiken* (Gaarder 2003) skriver hovedpersonen et referat om Hubble-teleskopet og sier: ”*Andre i klassen hadde skrevet i vei om engelsk fotball, Spice Girls eller **Roald Dahl**,*” (G21;17). Han vil vise at han hadde et mer seriøst tema enn andre og *Spice Girls* gjør det forståelig også for estiske lesere. Det forblir derimot uklart, hvem Roald Dahl er.

Det er ikke bare navn til kulturpersoner som kan betraktes som kulturspesifikke, men også for eksempel de som har blitt skrevet inn i landets historie og vært samfunnsmessig viktige. I romanen *Halvbroren* (Christensen 2001) beskriver man slutten på den andre verdenskrigen:

➤ *Terboven* hadde slept liket av *Rediess* inn i bunkersen på *Skaugum* og ba vaksjefen tenne lunten til den svære kannen med sprengestoff. (C1:52)

Terboven oli *Rediessi* surnukeha *Skauguni* punkrisse vedanud ning palunud valveülemal süüdata suure püssirohutünni süütenöör. (C1:50)

I den setningen står det to personnavn og ett stedsnavn som er ukjente til måltekstens lesere. Det kan anes fra konteksten at de var to politikere som hadde en viktig rolle i krigens forløp i Norge, men man vet ikke, på hvilken side de stod. Terboven ser ut som et norsk navn, men Josef Terboven var egentlig en tysker som var rikskommissær i det okuperte Norge (HL-senteret). Wilhelm Rediess var en tysk SS-offiser, sjef for den tyske SS i Norge (SNL). Utenlandske personer som har hatt tette forbindelser med Norge og er derfor kjent for kildetekstens, men ikke måltekstens lesere, kan også være kulturspesifikke i forhold til estisk.

I norsk skjønnlitteratur nevner man også personer fra andre skandinaviske land. De skandinaviske kulturrommene står nærmere hverandre enn det norske kulturrommet til det estiske og derfor vet man mer om danske og svenske kulturpersoner i Norge enn i Estland. I romanen *Et velsignet barn* (Ullmann 2005) står det en dialog om den svenske naturfilosofen Emanuel Swedenborg (SNL):

- *Hva betyr det at du modner?*
- *Jeg leser **Swedenborg**.*
- *Ja?*
- *Og **Swedenborg** har skrevet at hvis du har følelsen av at du lever for lenge, og det kan man jo trygt si at jeg gjør, synes du ikke, så er det fordi det er pålagt deg å modne. (U35)*
- *Mis see tähendab, et sa küpsed?*
- *Ma loen **Swedenborgi**.*
- *Jah?*
- *Ja **Swedenborg** on kirjutanud, et kui sul on tunne, et sa elad liiga kaua – ja võib julgelt väita, et seda ma teen, kas sa ei arva? – siis on see sellepärast, et sulle on ette nähtud küpseda. (U27)*

Navnet er blitt overført ved transkripsjon fra kildeteksten til målteksten og det har ikke blitt forklart at Swedenborg er en svensk naturfilosof som levde på 1700-tallet, ikke for eksempel en moderne norsk mann som tilbyr selvhjelp til mennesker på dyre kurs.

Gjennomgang av norske kildetekster og estiske kildetekster viser at transkripsjon er en utbredt oversettelsesprosedyre ved personnavn. Man transkriberer både fiktive og virkelige personnavn og det hjelper å påminne, hvor handlingen foregår. Samtidig forminsker transkripsjon av personnavn ekvivalensen mellom kildetekst og måltekst, fordi den eventuelle leksikalske betydningen og assosiasjoner knyttet til navn ikke er tilgjengelige til måltekstens lesere. I tillegg kan det være problemer med å uttale og huske fremmede personnavn.

5.1.2 Eksplikasjon

I følge Peter Newmark finnes det personnavn i skjønnlitteraturen som har tilsiktete assosiasjoner som oversetteren må forklare i kommentarer, mens man samtidig transkriberer selve navnet (Newmark 1984: 71). I underkapitlet 5.1.1 ga jeg en oversikt over navn som har blitt transkribert uten at innholdet og assosiasjoner har blitt forklart. I dette underkapitlet skal jeg presentere personnavn som oversettere har transkribert, men også sett det som nødvendig å forklare deres betydning i en fotnote. Jeg betrakter disse fotnotekommentarene som bruk av oversettelsesprosedyren eksplikasjon og derfor analyserer dem separat fra personnavn som har bare blitt transkribert.

I romanen *Halvbroren* (Christensen 2001) heter en av hovedpersonene *Fred* (C1:7;7) og navnet er betydningsfull, fordi han ble befruktet på den dagen da den andre verdenskrigen tok slutt i Norge. Navnet er ironisk fordi han ble til som et resultat av en voldtekt. Oversetteren forklarer betydningen bak navnet på side 102 til tross for at Fred nevnes for første gang allerede i begynnelsen av boka. Kommentaren blir gitt når det skrives om hvordan Fred fikk navnet sitt:

➤ *Han kan dere ikke kalle annet enn **Fred** (C1:100)*

*Teil ei jää vist muud üle, kui talle **Fred*** nimeks panna (C1:102) *Levinud mehenimi Norras ja Põhja-Euroopas, lühend nimest Frederik, mis on moodustatud sõnadest fred, "rahu" ja rik, "rikas".¹*

Som analysen i underkapitlet 5.1.1 viser, trenger også navn på virkelige levende eller historiske personer forklaring. I slike tilfeller er det ikke navnets leksikalske betydning som forklares, men hvem personen som navnet refererer til er:

- ***Prøysens gamle vise for så vidt ga ham oppreisning** (R83)*
Prøyseni vana laul seadis teatud määral ta hea nime jalule (R67) *Alf Prøysen (1914-1970), Norra silmapaistev kultuuriisiksus, laulude esitaja ja kirjanik²*

Oversetteren til *Berlinerpoplene* (Ragde 2004) har valgt å forklare i fotnote også en dansk person:

- *Det kan jo like godt være Henriks elsker, tenk for en skandale!* (R61)
See võib ju sama hästi Henriku* armukese oma olla, kujuta ette, missugune skandaal! (R50) *Taani kuninganna Margrethe II abikaasa.³

I norsk medium skrives det relativt mye om kongehusene i Danmark og Sverige. Estere har hatt flere kontakter med den svenske kongefamilien og for eksempel Silvia skulle ikke trenge noe ytterligere forklaring. Om den danske kongefamilien vet estere derimot ikke så mye.

Et kulturspesifikt område som krever forklaring er referering til skikkelser i folkeeventyrer:

---

¹ *Et utbredt guttenavn i Norge og Nord-Europa, en forkorting av navnet Federik som består av ordene fred "fred" og rik "rik".*

² *Alf Prøysen (1914-1970), en framstående norsk kulturperson, sanger og forfatter.*

³ *Mannen til den danske dronningen Margrethe II.*

- *Hadde sett for seg en litt staut bondekar, mer av Hedmarks-varianten, en slags Gudbrand i Lia, eller en litt jegeraktig type i grønne friluftsklær. (R136)*
Oli ette kujutanud suurt kasvu talumeest, rohkem Hedmarki meeste tõugu, mingisugust Nõlvaku Gudbrandi või rohelises matkaülikonnas jahimehelikku tüüpi. (R110) *Tegelaskuju norra rahvamuinasjutust.*⁴

I dette eksemplet bruker man en skikkelse i folkeeventyr metaforisk for å karakterisere en person i romanen, mer presis forventninger som man hadde til ham. Oversetteren bruker eksplikasjonsprosedyren for å forklare, hvor navnet stammer fra, men skriver ikke noe om hvilken skikkelse Gudbrand er. For lite informasjon blir gitt og bruk av eksplikasjon hjelper derfor ikke måltekstens lesere å forstå innholdet til metaforen.

5.1.3 Naturalisasjon

Tilpassing av egennavn til målspråket blir av og til gjort, fordi språk har forskjellige lydstrukturer. Det kan derfor være vanskelige eller umulig å uttale visse kildespråkets lydkombinasjoner på målspråket (Ingo 1991: 205). Naturalisasjon kan også brukes ved oversettelse av termer som I følge Newmark er det ikke lenger så vanlig å tilpasse navn til målspråket (Newmark 1984: 77). Det fantes ikke heller så mange eksempler på naturaliserte navn i tekstene som jeg analyserte.

Naturalisasjon kan også utføres, når kildetermen inneholder bokstaver som ikke finnes i målspråket. Rune Ingo nevner translitterering som en av oversettelsesprosedyrene. Han gir eksempler på translitterering fra ett alfabet til et annet (Ingo 1991: 208). Utskifting av enkelte bokstaver, for eksempel norske ø og æ med estiske ö og ä kan også betraktes som translitterering som i sin tur kan ses på som en type naturalisasjon.

Ved oversettelse av romanen *Brudd* (Fossum 2006) har man utført naturalisasjonsprosedyren ved noen etternavn. Man har valgt å bytte det norske bokstavet ø ut med den estiske ekvivalenten ö:

- *Hun hadde stanset ved en akt av Jon Bøe Paulsen. (F38)*

---

⁴ En skikkelse i et norsk folkeeventyr.

Naine oli peatunud Jon Böe Paulseni akti ees. (F33)

➤ *Han heter Lindstrøm.* (F88)

Lindströmi-nimeline. (F75)

Det første navnet hører til en virkelig person, en norsk kunstner og det andre navnet til en fiktiv person. Naturalisasjon av et virkelig navn kan føre til at de som vil finne ut mer om personen ikke finner han fram. I tillegg virker det naturaliserte navnet ikke lenger som et norsk navn. Ved utskifting av norske bokstaver med de estiske gjør man det derimot lettere for estere å lese og uttale navnet.

5.1.4 Ord for ord oversettelse

I de analyserte måltekstene finnes det også personnavn som har blitt oversatt ord for ord. De er navn på fiktive personer og ikke deres virkelige fornavn eller etternavn, men kallenavn. Eksempler på kallenavn som har blitt oversatt ord for ord er:

➤ *Appelsinpiken* (G8)

Apelsinitüdruk (G7)

➤ *Den Gamle* (C1:18)

Vana (C1:16)

➤ *Krumme* (R45)

Raasuke (R37)

Kallenavn karakteriserer ofte personen og derfor er deres betydning viktigere enn selve formen. Det gjelder også kallenavnene ovenfor. Appelsinpiken har den sentrale rollen i romanen med samme tittel. Den andre hovedpersonen ga henne dette kallenavnet, fordi han ikke visste hennes riktige navn og så henne bære en stor pose med appelsiner. Navnet *Den Gamle* karakteriserer damen som kalles slik ikke bare med tanke på alderen, men også på grunn av hennes posisjon i familien og det at hun hører til en annen tid. Navnet *Krumme* har en homoseksuell mann fått fra kjæresten sin og det karakteriserer bra det nære forholdet mellom dem.

En spesiell løsning er at kallenavnet blir oversatt og i tillegg forklart i fotnote ved å bruke eksplikasjonsprosedyren:

- *Vi kalte henne bare **Elgen**, for hun minnet oss alltid om solnedgang. (C1:21)*
*Me kutsusime teda **Põdraks**, kuna ta tõi meile alati meelde päikeseloojangu. (C1:19) *Põder päikeseloojangus on olnud läbi aegade romantiliste norra harrastuskunstnike lemmikmotiiviks, Eesti mõistes vastaks sellele motiiv luiged päikeseloojangus⁵.*

Ved å oversette selve navnet forklarer man den leksikalske betydningen til navnet, men forbindelsen som er årsaken til at man bruker dette kallenavnet krever ytterligere forklaring i fotnote. Det viser at av og til er det ikke nok med bruk av en oversettelsesprosedyre ved oversettelse av kulturspesifikke termer.

Det er ikke bare kallenavn som oversettes ord for ord. I romanen *Et velsignet barn* (Ullmann 2005) finnes det et navn til ei dokke som har blitt oversatt:

- *Herr Treskalle (U53)*
Härra puupea (U39)

Det er ikke et kallenavn i sin vanlige forstand, men et navn til en person i et barneskuespill. Til tross for det er betydningen bak navnet viktig fordi det viser til at dokken har hode laget av tre. I tillegg har både ordet *treskalle* på norsk og *puupea* på estisk nedsettende konnotasjoner som kan gis videre ved hjelp av oversettelse og ikke ved hjelp av transkripsjon.

5.1.5 Konklusjon

En utbredt prosedyre ved oversettelse av navn på både fiktive og virkelige personer er transkripsjon. Det hjelper å bevare kildekulturens essens, men en eventuell betydning bak navnet kan gå tapt. Transkriberte navn kan også være vanskelige å uttale for

---

⁵ *Elgen i solnedgangen har gjennom tidene vært yndlingsmotivet til romantiske norske amatørkunstnere, i estisk kultur skulle det tilsvarende motivet være svanene i solnedgangen.*

måltekstens lesere. Hvis navnet ikke passer inn i målspråket, kan det naturaliseres for eksempel ved å bytte norske bokstaver ut med estiske. Hvis navnets leksikalske betydning er viktig for å forstå handlingen, kan eksplikasjon utføres og navnet forklares i en fotnote. Samme prosedyren kan også utføres ved oversettelse av navn på virkelige personer som måltekstens lesere ikke kjenner til. En annen mulighet for videreføring av navnets leksikalske betydning er å oversette det ord for ord. I eksemplene ovenfor var det kallenavn på fiktive personer som ble oversatt ord for ord.

5.2 Oversettelse av stedsnavn

I den avhandlingen betraktes alle egennavn som betegner et geografisk område, for eksempel en gate, en plass, en bydel, en by, en landsby, en kommune, men også en innsjø eller et fjell som stedsnavn. I dette kapitlet analyseres det også eksempler der det ikke finnes noen stedsnavn i kildeteksten, men det har blitt lagt til i målteksten. I skjønnlitteraturen kan stedsnavn vise både til virkelig eksisterende steder og til fiktive steder. I tillegg til norske stedsnavn kan også navn som refererer til svenske og danske steder være ukjente og dermed kulturspesifikke til estiske lesere, mens de ikke er det til kildetekstens lesere.

5.2.1 Transkripsjon

En av grunnene til at man transkriberer navn ved skjønnlitterær oversettelse er at man vil påminne lesere hvor handlingen foregår. Når det gjelder navn på virkelig eksisterende steder, gir transkripsjon en mulighet å kjenne igjen disse navn og dermed få et bedre bilde om stedet som det refereres til. De som ikke kjenner til stedet, men vil få vite mer om det, kan søke på nettet og finne fram informasjon og bilder. Hvis man skulle bytte stedsnavn ut med andre, for eksempel estiske navn eller oversette dem ord for ord, eksisterer den muligheten ikke lenger.

Når man utfører transkripsjonsprosedyren uten å komplettere den med andre teknikker, kan det derimot være problematisk å forstå, hvilken type sted man refererer til. Det kan ikke forutsettes at måltekstens lesere sjekker selv, hva stedsnavn betegner.

Når man leser et skjønnlitterært verk, er selve prosessen vanligvis viktigere enn informasjonen som man får (se kap. 3.8). Det vil forstyrre lesingsprosessen, hvis man skal lete etter bakgrunnsinformasjon for å forstå teksten.

Det kan for eksempel være vanskelig å forstå ut fra konteksten, om det er en gård, en landsby, en kommune eller et fylke som navnet betegner:

- *Forsvinner mot **Majorstua** (C1:8)*
*Kaob **Majorstua** suunas silmist (C1:8)*
- *Skaden hadde skjedd da **Filipstad** eksploderte i desember 43. (C1:40)*
*Kahjustus oli tekkinud 1943. aasta destembris, kui **Filipstad** õhku lendas. (C1:38)*
- ***Finnmark** er stengt, **Finnmark** er ennå uten kontakt (C1:59)*
***Finnmark** on kinni, **Finnmarkiga** ei ole andiselt võimalik ühendust saada (C1:59)*
- *Skjulesteder innerst i **Nordmarka** (C1:62)*
***Nordmarka** sügavuses olevad peidikud (C1:62)*

Oversetteren til romanen *Halvbroren* (Christensen 2001) har også transkribert fellesnavn som er en del av navnet og viser, hvilken type geografisk enhet navnet betegner:

- *Som er hushjelp i **Gabelsgate** (C1:59)*
*Kes on **Gabelsgatal** toatiudrukuks (C1:58)*
- *Sitter Den Gamle på **Blåsen**, den øverste delen av **Stensparken** (C1:97)*
*Istub Vana **Blåsenil**, **Stensparkeni** kõrgeimas osas (C1:99)*

Noen ganger er det derimot mulig å forstå ut fra konteksten, hvilken type sted navnet refererer til:

- *Jeg spurter alt jeg kan **over** **Kirkeveien** (C1:8)*
*Ma spurdin kogu jõust **üle** **Kirkeveieni** (C1:8)*

I eksemplet ovenfor hjelper ordet *over* som på estisk er blitt oversatt til *üle* å forstå at det er ei gate man spurter over. I følgende eksemplet har man i kildeteksten brukt ordet *bortover* og i målteteksten *piki* sammen med veinavnet som hentyder at det er en vei:

- *De yngste guttene fra Jessenløkken fulgte ham **bortover** Ullevålsveien (C1:75)*
*Jessenløkkeni väikesed poisid järgnesid talle **piki** Ullevålsveienit (C1:76)*

Disse eksemplene kan derimot ikke betraktes som bruk av eksplikasjonsprosedyren, fordi den forklarende konteksten finnes allerede i kildeteksten og oversetteren har ikke tilføyd den.

Som nevnt, kan også svenske og danske stedsnavn betraktes som kulturspesifikke for estiske lesere. En av grunnene er at nordmenn reiser mer i Danmark og i Sverige enn estere. Stockholm kjenner mange estere godt til, men Sverige generelt og spesielt grenseområder med Norge er bedre kjent for nordmenn.

I romanen *Et velsignet barn* (Ulmann 2005) beskriver man hvordan hovedpersonen reiser med bil fra Norge til Sverige og det nevnes flere svenske steder som hun kjører forbi:

- *Hun ville komme seg til **Örebro**, hun hadde bestilt rom på Stora Hotellet, der Laura sa hun skulle bo fordi det var fint, og hun ville ikke måtte stoppe allerede i **Karlstad**. (U42)*
*Ta tahtis **Örebrosse** välja jõuda, ta oli toa kinni pannud Stora hotellis, mida Laura oli talle peatumiseks soovitanud, sest seal olevat nii kena ja siis ei peaks ta juba **Karlstadis** peatust tegema. (U32)*

For estere er det vanskelig å forstå, at de ovennevnte stedene ligger i Sverige, ikke i Norge. De nordmennene som ikke kjenner til selve stedene, vet i alle fall at de ligger i Sverige, ikke i Norge.

Danmark er ikke så populært reisemål blant estere som det er blant nordmenn. Det kan for eksempel ikke forutsettes at estere kjenner til den sentrale gågaten i København:

- *De glante på alt som foregikk i vinduet ut mot den lille sidegaten av **Strøget*** (R45)

*Nad vahtisid kõike, mis **Strøgeti** väikesele kõrvaltänavale avaneval aknal toimub* (R38)

Like språk er også en faktor som hjelper nordmenn å forstå hva som ligger bak danske og svenske stedsnavn:

- *Gikk Erika og Isak arm i arm bortover **Strandvägen** i Stockholm* (U19)
*Jalutasid Erika ja Isak käsikäes Stockholmis mööda **Strandvägenit*** (U15)

For det første hjelper likheter mellom svensk og norsk nordmenn å forstå at det er en vei. For det andre tyder ordet *strand* i navnet på at veien ligger langs stranden. Estere får derimot ikke den informasjonen når navnet transkriberes.

Når det gjelder virkelig eksisterende stedsnavn som nevnes i skjønnlitteraturen, er den leksikalske betydningen bak navnet som regel ikke det viktigste, for forfatteren velger vanligvis ikke steder på grunn av selve navnet. Navnet kan derimot gi informasjon om handlingsstedet som eksemplet ovenfor om *Strandvägen* viser. Navn som *Stensparken* (C1:97;99), *Flatåsen* (R31;27), *Byneset* (R11;11) gir også informasjon for kildetekstens lesere om stedenes geografiske forhold og beliggenhet. Når navn transkriberes, får leseren til målteksten ikke den informasjonen.

Transkripsjon av stedsnavn kan på samme måte som transkripsjon av personnavn gjøre teksten vanskelig å lese og uttale for måltekstens lesere. Det gjelder først og fremst bruk av norske bokstaver *ø*, *æ* og *å*, lydkombinasjoner som ikke brukes i estisk og lange sammensatte navn:

- *De kunne ennå høre jubelen fra Majorstuen til Jessenløkken, fra Tørtberg til Bislet, **Sankthanshaugen** og Blåsen.* (C1:48)

*Nende kõrvu kostsid ikka veel juubeldused, mis kandusid Majorstuenist Jesseløkkenini, Tørtbergist Bisletini, **Sankthanshaugenilt** Blåseneni.* (C1:45)

I skjønnlitteraturen finnes det også fiktive stedsnavn. De er ofte små steder, for eksempel gårder eller landsbyer hvor handlingen foregår. Det er mindre problematisk å

oversette fiktive stedsnavn, fordi de ikke viser til eksisterende steder og kan ikke kjennes igjen. Til tross for det har man også transkribert noen fiktive stedsnavn. I romanen *Berlinerpoblene* (Ragde 2004) er det sentrale stedet *Neshov* (R6;6), en oppdiktet gård, blitt transkribert. I romanen *Et velsignet barn* (Ulmann 2005) foregår en del av handlingen på ei fiktiv øy i Sverige – *Hammarö* (U 10;10). Det blir skrevet at øya ligger i Sverige, men for nordmenn påminner også selve navnet det fordi det brukes *ö*, ikke *ø* i navnet. For estere er bruk av *ö* ikke markert og viser ikke til Sverige. Til tross for at de to fiktive stedsnavnene har en leksikalsk betydning har oversettere bestemt å bruke transkripsjonsprosedyren.

5.2.2 Transkripsjon sammen med ord for ord oversettelse

Ulike oversettelsesprosedyrer kan kombineres med hverandre når man oversetter en kulturspesifikk term. Ved oversettelse av stedsnavn er en av kombinasjonene av oversettelsesprosedyrer særlig utbredt: transkripsjon sammen med ord for ord oversettelse. Årsaken til det er at stedsnavn ofte er sammensatte ord eller ordpar som består av et egennavn og et beskrivende fellesnavn, for eksempel *gate*, *vei*, *park*, *gård* eller *torg*. Ved bruk av den typen prosedyrekombinasjon blir egennavnsdelen transkribert og det beskrivende fellesnavnet oversatt. Den løsningen hjelper å forstå, hva slags geografisk område navnet refererer til. Eksempler på bruk av nevnt teknikk ved sammensatte stedsnavn er:

- *Oscarsgate* (U38)
Oscari tånnav (U29)
- *Sofienbergparken* (U43)
Sofienbergi park (U32)
- *Kotumgården* (R11)
Kotumi talu (R11)
- *Seljordsvannet* (G44)
Seljordi järv (G36)

På estisk skrives ordet som viser til type og selve navnet i to ord og derfor blir termen som i kildeteksten var et sammensatt ord, to separate ord i målteksten. Genitivsendelsen tilføyes til navnet eller den norske genitivsendelsen *–s* byttes ut med den estiske genitivendelsen.

Hensikten med en delvis oversettelse av stedsnavn er å forklare lesere, hvilken type område navnet viser til. Hvis man oversetter ord for ord og dermed retter sin oppmerksomhet på grammatisk og idiomatisk korrekt oversettelse, men ikke dynamisk ekvivalens, kan det hende at måltekstens term misleder lesere. I følgende eksempler nevnes det to plasser som ligger i København:

➤ *Gråbrødretorv* (R49)

Gråbrødre turg (R41)

➤ *På Amagertorv* (R52)

Amageri turul (R43)

På dansk kan termen *torv* vise til både åpen plass i byen og handlestedet, men i estisk har termen *turg* bare den sistnevnte betydningen. Når man oversetter *torv* som *turg*, danner man et feilaktig bilde om steder som blir nevnt for disse københavnske steder er ikke handlesteder, men plasser.

Stedsnavnet og det beskrivende fellesnavnet kan også på norsk skrives i to ord:

➤ *Suhms gate* (U99)

Suhmi tänav (U68)

➤ *Strinda kirke* (R19)

Strinda kirik (R17)

Når fellesnavnet står separat fra egennavnet er det helt logisk å oversette fellesnavnet. Til tross for at de to ordene ikke er blitt satt sammen til ett ord, kan de betraktes som en term, fordi de ikke skiller seg innholdsmessig fra stedsnavn som har blitt skrevet som sammensatte ord. Som en følge av det kan de klassifiseres under prosedyrekombinasjonen transkripsjon og ord for ord oversettelse.

Ved bruk av den prosedyren skal man være oppmerksom på hva som er selve navnet, hva bøyningensendelse og hva fellesnavnet. I følgende eksemplet har oversetteren betraktet genitivs endelsen *-s* som en del av navnet og ikke byttet den ut, men tilføyd den estiske endelsen til *-s*:

- *Fra hjørneleiligheten ved Jonas Reins gate (C1:50)*
Jonas Reinsi tänava nurgal asuvast korterist (C1:48)

Mannen som gaten har fått sitt navn etter heter Jonas Rein og derfor er det estiske navnet misledende. Oversetteren har ikke heller vært konsekvent ved oversettelse av den termen. Når samme gaten nevnes for andre gang etter 34 sider, oversetter hun navnet på følgende måte:

- *Jonas Reins gate (C1:84)*
Jonas Reine tänav (C1:85)

Den gangen har hun byttet ut bøyningensendelsen, men *-e* er ikke en korrekt genitivs endelse til navnet *Rein*. Ved bruk av *-e* som bøyningensendelse tror måltekstens lesere at mannen heter *Jonas Reine*, ikke *Jonas Rein*.

I romanen *Halvbroren* (Christensen 2001) finnes det en setning hvor man bruker transkripsjon sammen med ord for ord oversettelse ved ett og bare transkripsjon ved et annet stedsnavn :

- *En pike fra Hamar leter etter sin forlovede og ber gråtende om nummeret til **Victoria Terrasse** og **Møllergata 19** og samtlige sykehus i hele byen. (C1:59)*
*Üks tüdruk Hamarist otsib oma kihlatut ja palub nuttes **Victoria Terassi**, **Møllergata 19** ja kõigi linna muude haiglale numbraid⁶. (C1:59)*

---

⁶ *En pike fra Hamar leter etter sin forlovede og ber gråtende om nummeret til Victoria Terrasse og Møllergata 19 og til alle andre sykehus i byen.*

Fellesnavnet *terrasse* blir oversatt ord for ord uten å ta hensyn til hvilken type sted navnet refererer til. Victoria Terrasse er en bygningskompleks i Oslo ikke en terrasse i sin direkte betydning. I tillegg til at ord for ord oversettelse av fellesnavnet som er en del av stedsnavnet gir i det tilfellet misledende informasjon om stedet, informerer den løsningen ikke om hva som fantes i den bygningen. I den delen av romanen hvor eksemplet stammer fra skriver man om den andre verdenskrigen. Victoria Terrasse ble brukt som Gestapos hovedkontor under den tyske okkupasjonen i Norge (SNL). Det andre stedsnavnet, *Møllergata 19* blir transkribert uten å forklare, at det ikke bare er en adresse, men også kallenavnet til hovedpolitistasjonen i Oslo, brukt av den tyske sikkerhetspoliti under okkupasjonen (SNL). I tillegg tyder målteksten ved å tilføye ordet *muude*⁷ feilaktig på at Victoria Terrasse og Møllergata 19 var sykehus. Eksemplet viser at før bruk av transkripsjon og ord for ord oversettelse burde oversetteren finne ut, hva stedsnavn refererer til.

5.2.3 Eksplikasjon

Når det gjelder oversettelse av stedsnavn, finnes det stort sett to ulike typer eksplikasjoner: bruk av beskrivende fellesnavn og forklaringer i form av kommentarer, for eksempel i fotnote. I følge Peter Newmark skal oversetteren tilføye fellesnavnet til stedsnavn som ikke er kjent for måltekstens lesere. Når man gjør det, utfører man eksplikasjonsprosedyren. Newmark hevder også at når assosiasjoner til et geografisk navn finnes implisitt i en litterær tekst, skal oversetteren uttrykke dem eksplisitt i målteksten, hvis det er sannsynlig at måltekstens lesere ikke kjenner til dem (Newmark 1984: 72). En mulighet å gjøre det er å forklare konnotasjoner i en fotnote.

Når det bare finnes stedsnavnet uten noe beskrivende fellesnavn i kildeteksten, kan fellesnavnet legges til og i et slikt tilfelle skal stedsnavnet selv stå i genitiv:

➤ *Avkjørselen opp til Neshov med den lange alleen av lønnetrær* (R23)

*Teeots, kus pikk vahtraallee viis Neshovi tallu*⁸ (R20)

---

⁷ *Andre.*

⁸ *Gård.*

- *En av kafeene på Karl Johan* (G38)
*Üks Karl Johani **tünavä**⁹ kohvik* (G31)
- *Det store leiligheten på Grünerløkka* (U43)
*Suur korter Grünerløkka **linnajaos**¹⁰* (U32)

Ved bruk av den teknikken blir måltekstens lesere gitt eksplisitt informasjon om hvilken type geografiske områder navn viser til, men de får ikke vite noe om hvor stedet ligger eller hva som karakteriserer det, for eksempel hvor viktig gate Karl Johan er i Oslo. Det positive med den type løsningen er at den gir informasjonen til leseren uten at man legger merke til det. Man forstyrrer ikke leseprosessen som ved bruk av kommentarer i en fotnote. Ved skjønnlitterær oversettelse er det viktig at oversetteren muliggjør flytende lesing og eksplikasjoner som står inne i teksten er en av løsningene som kan brukes for å garantere det.

Når stedsnavn i kildeteksten består av et sammensatt ord eller av to ord og en av dem er et beskrivende fellesnavn, kan man velge ikke å oversette fellesnavnet ord for ord, men uttrykke eksplisitt det som står bak det beskrivende ordet:

- *Stod vi oppe i Tryvannstårnet* (G15)
*Olime Tryvanni **teletornis*** (G13)

Det kan ikke forutsettes at måltekstens lesere vet at Tryvannstårnet er et tv-tårn og derfor har man utført eksplikasjonsprosedyren og brukt ordet *teletorn*¹¹ i målteksten.

I underkapitlet 5.2.2 ga jeg to eksempler på oversettelse av stedsnavn som inneholder det danske ordet *torv* på en ikke dynamisk ekvivalent måte. I følgende eksempler har oversetteren prøvd å nå dynamisk ekvivalens og gjort betydningen bak ordet torg eksplisitt ved å bruke termen *linnaväljak*, som betyr *en sentral plass i byen*:

- *Bragernes torg* (F48)
*Bragernes **linnaväljak*** (F41)

---

⁹ Gate.

¹⁰ Bydel.

¹¹ TV-tårn.

Ved oversettelse av termer som jeg ga som eksepler på bruk av transkripsjon sammen med ord for ord oversettelse, har man ikke betraktet beskrivende fellesnavn som en del av egnnavnet uansett om termen har blitt skrevet som ett eller to ord i kildeteksten. En annen tilnærming er å betrakte det typeangivende fellesnavnet som en del av stedsnavnet, transkribere den i sin helhet og tilføye forklarende termen i målspråket. Den tilnærmingen blir også til en viss grad brukt ved oversettelse av romanene *Appelsinpiken* (Gaarder 2003) og *Halvbroren* (Christensen 2001):

- *Alle turene som vi gikk rundt Sognsvann* (G16)
Meie matkadest ümber Sognsvanni järve (G14)
- *Like før Øvre Slottsgate* (G62)
Just enne Øvre Slottsgate tünavat (G50)
- *Å stå slalåm i Tryvannskeiva* (G74)
Sõita Tryvannskeiva nõlval slaalomit (G61)
- *Over Hardangervidda* (G33)
Üle Hardangervidda mägiplato (G27)
- *Han kalte Nordmarka for det store apoteket* (C1:73)
Kutsus Nordmarka metsa suureks apteegiks (C1:74)

Slike løsninger hjelper måltekstens lesere å forstå, hvilken type geografisk område navnet betegner, men samtidig bevare det opprinnelige navnet i sin helhet. Det muliggjør leseren å lete etter tilleggsinformasjon og kjenne igjen stedet, hvis man har vært der. Når man bevarer det opprinnelige fellesnavnet og legger til en ny term, blir navn derimot lange og det er vanskelig å lese dem. I tillegg kan bruk av både norsk og estisk fellesnavn som betyr det samme ved siden av hverandre kjennes som gjentakelse for disse måltekstens lesere som forstår det norske ordet.

En mulighet er at man bruker eksplikasjonsteknikken bare den første gangen navnet oppstår. Oversetteren til *Appelsinpiken* (Gaarder 2003) har brukt den løsningen ved stedsnavnet *Youngstorget* (G48). Første gang når den nevnes, oversetter man den til *Youngstorgeti turg* (G39) og bruker dermed teknikken beskrevet i forrige avsnittet. Neste gang når det samme stedsnavnet oppstår, sløyfer man stedsnavnet og bruker bare

fellesnavnet *turg* (G53) fordi man betrakter det som irrelevant informasjon, hvilket torg det menes. Når det samme stedsnavnet oppstår for tredje gang, transkriberer oversetteren navnet, men legger ikke til noen beskrivende term: *Youngstorget* (G65). Grunnen til det kan være at man regner med at lesere husker fra før at navnet viser til et torg og det trenges ikke noen eksplisitt forklaring. Når det derimot er flere sider mellom de to gangene, kan man ikke være sikker på at lesere husker navnet og det, hva det refererer til.

Jeg har hittil gitt eksempler på bruk av substantiver for å beskrive stedsnavn, men ord fra andre ordklasser kan også brukes. I følgende eksemplet har man gjort det eksplisitt at Frogner-trikk er en trikk som kjører til Frogner ved å bruke verbet *suunduma*¹²:

➤ *Frogner-trikk* (G25)

Tramm, mis suundus Frognerisse (G21)

Det sies ikke noe eksplisitt om at Frogner er en bydel i Oslo, men lesere får vite at det er et sted, ikke for eksempel en type trikk. Når man har fått den informasjonen, kan man selv anta, at det er en bydel, fordi trikk vanligvis kjører mellom bydeler, ikke mellom byer eller mellom kommuner.

I følgende eksemplet har man lagt til ordet *ümbruses*¹³ som hjelper å forstå at Finse er et tettsted uten å si rett ut, hvilken type sted det er:

➤ *Høyfjellet på Finse* (G87)

Körgmäestik Finse ümbruses (G72)

I alle eksempler på bruk av eksplikasjon presentert hittil har man forklart termens innhold inne i den løpende teksten og kombinert forklaringem med termen på en slik måte at den har blitt en del av teksten. En annen mulighet er å angi forklaringer i form

---

¹² Å sette kursen mot.

¹³ Omkring, rundt.

av kommentarer utenfor den løpende teksten. I de seks måltekstene som jeg analyserte, hadde oversettere valgt å plassere kommentarer til stedsnavn i fotnote:

- ”Så du er ikke på vei til Grønland?”
”Jeg bor ikke på Grønland”
Nå kommer jeg på at det er en bydel i Oslo som heter Grønland. (G62)
”Sa polegi teel Gröönimaale?”
„Ma ei ela Grønlandis*”
Nüüd meenub mulle, et üks Oslo linnaosi kannab nime Grønland. (G51)
*Gröönimaa on norra keeles Grønland, Oslos on aga samanimeline linnaosa.¹⁴
- Damptoget mellom Christiania og Eidsvoll (G84)
Christianiast* Eidsvollli sõitnud aururong (G69) ***Aastail 1624-1924 nimetati Oslot Christianiaks.¹⁵**
- Sorgenfrigate (U98)
Sorgenfri* tänav (U69) ***muretu (norra k¹⁶)**

I første eksemplet var det en misforståelse der man blandet sammen øya kalt *Grønland* og bydelen i Oslo med samme navn. Når termen *Grønland* brukes for å betegne øya, er det vanlig å bruke den godkjente termen *Gröönimaa* i den estiske målteksten. *Grønland* i betydning av en bydel i Oslo har ikke blitt erstattet med en godkjent term, fordi den godkjente termen gjelder bare for øya. Termer som har samme form i norsk og av den grunnen gav opphav til en misforståelse, har ulike former i estisk. For å forstå misforståelse var det nødvendig å forklare at de norske termene har lik form. En annen mulighet er å bruke den godkjente termen *Gröönimaa* også for bydelen. Da skulle misforståelsen være forståelig uten at man må bruke en fotnotekommentar

I det andre eksemplet nevner man det gamle navnet til Oslo. Man har forklart termen *Christiania* til måltekstens lesere som ikke vet, at med *Christiania* menes det

---

¹⁴ *Gröönimaa er Grønland på norsk og det finnes en bydel i Oslo med samme navn.*

¹⁵ *I årene mellom 1624 og 1924 ble Oslo kalt Christiania.*

¹⁶ *Sorgenfri (på norsk)*

dagens Oslo. I tredje eksemplet har man forklart i en fotnote, hva *sorgenfri* betyr. Man har ikke utført eksplikasjonsprosedyren bare fordi gatenavnet har en leksikalsk betydning. Betydningen bak navnet har blitt forklart, fordi den er avgjørende for å forstå ironien: det fremste minnet som hovedpersonen har om en venn som døde er hvordan de spaserte sammen på Sorgenfrigaten.

Som eksempler på bruk av eksplikasjon i form av fotnotekommentarer viser, kan den løsningen brukes for å gi bakgrunnskunnskap om stedet som navnet refererer til, forklare den leksikalske betydningen til navnet eller gi forklaringer som er nødvendige, fordi navnet har ulik form på norsk og på estisk. Eksplikasjonen som legges inn i teksten brukes derimot oftest for å angi typen til stedet som navnet viser til. Der lengre eller innholdsmessige forklaringer er nødvendige, bruker man utenomtekstlige kommentarer. Fordelen med å bruke fotnote istedenfor kommentarer på slutten av verket er at leseren må da ikke bla i boka for å finne kommentarene. Fotnoter forstyrrer dermed ikke leseprosessen i så stor grad og informasjonen er lett tilgjengelig. Leseren har samtidig valgmulighet om han vil få ytterligere informasjon eller ikke. Fotnoter kan derimot begynne å forstyrre leseprosessen når det finnes for mange av dem, fordi de kan lede oppmerksomheten vekk fra selve historien. Oversetteren skal velge ut den viktigste informasjonen som har betydning med tanke på tekstforståelse og ekvivalens, fordi man ikke kan forklare alle detaljer. I følge Peeter Torop har man tradisjonelt betraktet oversetterens usynlighet som et kjennetegn på en god måltekst, men i det siste har man begynt å understreke behov for oversetterens eksplisitte tilstedeværelse i teksten (Torop 1998: 25). Det viser at eksplikasjon har en viktig plass blant oversettelsesprosedyrer i dagens oversettelsestradisjon og gjennomtenkt bruk av eksplikasjon er en komponent av en god måltekst.

5.2.4 Naturalisasjon

Man har tradisjonelt naturalisert navn på steder som man har hatt kontakter med, men i dag finnes det en tendens til å ta i bruk opprinnelige navn (Newmark 1984: 72). Til tross for det brukes det flere stedsnavn som allerede har blitt naturalisert i måltekster som jeg analyserte. En stor del av dem er ikke kulturspesifikt norske termer og tas dermed ikke

med i den avhandlingen. Det finnes ikke noen norske stedsnavn med endret skrivemåte, men det finnes noen danske stedsnavn som står i naturalisert form i målteksten:

- *København* (R43)
Kopenhaagen (R36)
- *Jylland* (R44)
Jüütimaa (R37)

Danmarks hovedstad er kjent for estere i sin naturaliserte skrivemåte og derfor er bruk av den formen helt logisk. København som et sted er ikke en kulturspesifikk term for estere, men den andre danske stedsnavnet *Jylland* kan være ukjent for en del estere både i sin opprinnelige og naturaliserte form. Det kan regnes blant norske termer som er kulturspesifikke i forhold til estisk, fordi estere ikke er så bra kjent med danske geografiske områder som nordmenn. Bruk av den naturaliserte varianten av navnet kan til tross for det hjelpe noen av måltekstens lesere å kjenne igjen stedet.

5.2.5 Bruk av en godkjent term

Ved oversettelse av stedsnavn kan det også utføres en oversettelsesprosedyre der man bruker en term som har blitt godkjent i målspråket som en ekvivalent til kildetekstens term. Den prosedyren likner naturalisasjonen i at ved begge prosedyrer endrer man kildetermen på en slik måte at den passer inn i målspråket. Det som skiller dem er at ved naturalisasjon endrer man termens skrivemåte slik at den er mer lik målspråkets termer, men en godkjent term kan være endret også ved hjelp av andre teknikker, for eksempel ord for ord oversettelse eller eksplikasjon. Naturalisasjonsprosedyren kan oversetteren også utføre selv, men bruk av en godkjent term forutsetter som navnet på prosedyren indikerer at man bruker en term som allerede har blitt innført i språket. Det kan betraktes som en egen prosedyre når man ser på utførelsen av prosedyren slik at oversetteren ikke gjennomfører endringer selv, men bruker dem som noen annen har produsert.

Hvis man derimot velger en annen synsvinkel og mener at oversetteren utfører for eksempel naturalisasjonsprosessen også når han bruker en allerede eksisterende

term, kan eksempler på bruk av en godkjent term høre inn under andre prosedyrer. Jeg valgte den synsvinkelen i underkapitlet 5.2.4 da jeg presenterte naturalisasjon av stedsnavn. Bruk av termer *Kopenhaagen* og *Jüütimaa* kunne like godt også høre inn under bruk av en godkjent term. Naturalisasjon av stedsnavn har vært en viktig prosedyre og til tross for at det ikke lenger er vanlig at oversettere endrer skrivemåten til stedsnavnene selv, bruker de fortsatt naturaliserte termer. Av den årsaken ville jeg ikke utelate den prosedyren og kommenterte den separat fra bruk av en godkjent term.

Som sagt har også andre prosedyrer i tillegg til naturalisasjonen blitt brukt ved termer som har blitt godkjent i målspråket. Ikke alle godkjente termer har blitt innført i språket gjennom oversettelse. Følgende termer finnes parallelt både på estisk og på norsk, fordi stedet selv ikke er kulturspesifikt norsk:

- *Hver sommer fra 1972 til 1979 reiste Erika alene med fly fra Oslo til Stockholm, og med et nytt og mindre fly videre til havnebyen ved **Østersjøen** (U28)*
*1972. aastast 1979. aastani lendas Erika igal suvel üksipäini lennukiga Oslost Stockholmi ja seejärel uue väiksema lennukiga edasi ühte **Läänemere**¹⁷ sadamalinna (U22)*

Termen *Østersjøen* er derimot kulturspesifikt i forhold til estisk og estere kjenner ikke til den. Ord for ord oversettelse av termen skulle ikke hjelpe å forstå, hvilket geografisk område navnet refererer til. I estisk finnes det en annen term for *Østersjøen* og oversetterens oppgave er å vite at en slik term finnes og bytte kildetermen ut med den. På skandinaviske språk brukes termen *Østersjøen*, fordi sjøen ligger øst fra Skandinavia, men på estisk termen *Läänemeri*, fordi fra Estlands synsvinkel ligger sjøen i vestlig retning.

Et eksempel på bruk av en godkjent term ved et norsk stedsnavn er:

- *Granskauen på **Østlandet** (G134)*
Ida-Norra kuusemets¹⁸ (G111)

---

¹⁷ *Vestsjøen*

¹⁸ Øst-Norges granskau

I den estiske termen uttrykkes det eksplisitt at det er et norsk geografisk område. Hvis man skulle transkribere den norske termen, skulle det være uforståelig for måltekstens lesere som ikke er kjent med norske geografiske områder, hvilket sted navnet viser til. Hvis man derimot skulle oversette termen ord for ord, skulle resultatet ikke vise til den østlige delen av Norge, men til Orienten. For å referere til både estiske og utenlandske, blant annet norske geografiske områder som inneholder himmelretninger, er den godkjente løsningen på estisk å bruke himmelretning sammen med landets eller regionens navn.

5.2.6 Ord for ord oversettelse

I analyserte måltekster fantes det eksempler på ord for ord oversettelse av både virkelige stedsnavn og kallenavn til steder. Et eksempel på ord for ord oversettelse av et kallenavn er:

- *Som hun en gang overhørte en voksen mann kalle for **Grodsjön** (U40)*
*Mida ta kord ühte täiskasvanud meest kuulis **konnamereks**¹⁹ nimetavat (U39)*
- *Men Erika likte tanken på at hennes og Ragnars hav var **et froskehav** (U40)*
*Aga Erikale meeldis mõte, et tema ja Ragnari meri oli **konnameri** (U31)*

Handlingen foregår på en svensk øy og derfor er også kallenavnet på svensk når den nevnes for første gang og da skrives det med en stor bokstav. Ord for ord oversettelse har blitt brukt allerede i kildeteksten. Den andre gangen navnet oppstår har det blitt oversatt fra svensk til norsk for at nordmenn som ikke kjenner til det svenske ordet *groda*²⁰ skulle forstå den leksikalske betydningen bak navnet. Det at forfatteren har satt vekt på betydningen, gir rettesnoren til oversetteren at betydningen skal også gis videre i målteksten. Man har oversatt både det svenske navnet og dets norske oversettelse ord for ord og brukt termen *konnameri*. Ved bruk av den teknikken har man ivarettat den leksikalske betydningen, men ikke det, at kallenavnet opprinnelig var på svensk, ikke på

---

¹⁹ Et froskehav

²⁰ *En frosk*

norsk. Man har også valgt å bruke små bokstaver i begynnelsen av måltermer. Det tyder på at de betraktes som fellesnavn, ikke som egennavn i målteksten.

Et eksempel på ord for ord oversettelse av virkelige stedsnavn er:

- *Kongens Nytorv* (R51)
Kuninga Uusturg (R42)

I dette eksemplet har man oversatt navnet til en københavnsk plass, men har ikke regnet med at *turg* på estisk refererer bare til et handlested og Kongens Nytorv ikke er et torg i den forstanden. I tillegg gjør oversettelse av et virkelig sted uten å bruke en godkjent term det vanskelig å forbinde måltekstens term til selve stedet for dem som ikke kan språket, men har vært eller hørt om stedet eller vil lete etter mer informasjon om det. Newmark hevder også at gate- og plassnavn vanligvis ikke oversettes med unntak av noen viktige plasser (Newmark 1984: 73). Det finnes derimot ikke noe godkjent oversettelse av *Kongens Nytorv* på estisk.

- *Vi har passert Historisk Museum og kommet opp til Slottsparken.* (G68)
Oleme ajaloomuuseumist mööda jõudnud ning kõnnime ülesmärke Lossipargi poole. (G56)

Ord for ord oversettelse av Slottsparken i Oslo gir måltekstens lesere informasjon om at parken ligger ved kongeslottet. For estere som ikke kan norsk, men har vært i Oslo, gir den oversatte termen mer informasjon om hvilket sted navnet viser til enn det norske navnet skulle gi. Med tanke på det er ord for ord oversettelse i dette tilfellet en god løsning for å skape en ekvivalent effekt.

5.2.7 Sløyfing

I analyserte romaner har oversettere ved noen få stedsnavn brukt sløyfing:

- *Da moren til Molly, som het Ruth, lå og fødte på et sykehus i Oslo, truet Rosa med å forlate Isak.* (U13)

Samal ajal kui Ruth, Molly ema, haiglas sünnitamas oli, ähvardas Rosa Isaki maha jätta. (U12)

- *Jeg ville snart bli stående alene igjen i den gudsforlatte enden av Øvre Slottsgate (G66)*

Kohe varsti jään ma jälle üksinda siia jumalast hüljatud tänavaotsa²¹ seisma. (G54)

- *Skal vi ta båten ut til Langøyene og bade? (G121)*

Kas sõidame laevaga saartele²² ujuma? (G100)

I følge Newmark kan bare termer som er marginale i forhold til teksten sløyfes (Newmark 1984: 77). Når det gjelder det første eksemplet, får lesere vite på andre steder i teksten at Ruth er i Norge, men ikke i Sverige sammen med Rosa og Isak. I den setningen er den viktigste informasjonen at Rosa truet med å forlate Isak, ikke det, hvor Ruth er. Av de grunnene kan stedsnavnet *Oslo* betraktes som marginal. I de to andre eksemplene har oversetteren betraktet selve stedsnavnene som marginale og dermed sløyfet dem og erstattet med fellesnavn. I tillegg til marginaliteten kan grunner til at man velger å sløyfe stedsnavn være at man forutsetter at måltekstens lesere ikke kjenner til stedene og dermed får ikke noen informasjon fra dem. Sløyfing av kompliserte stedsnavn som måltekstens lesere ikke kjenner til, gjør teksten bedre følgelig. Når man derimot sløyfer for mange navn, kan lesere miste kontakt med stedet hvor handlingen foregår.

5.2.8 Sammenfatning

Sløyfing og sammenfatning likner hverandre i det at som resultat av begge prosedyrene blir teksten kortere. Forskjellen er at ved sløyfing utelater man en del av innholdet, men ved sammenfatning er kildetermen ekvivalent med måltermen til tross for at man bruker færre ord for å uttrykke innholdet (Lomheim 1989: 97). Et eksempel på bruk av sammenfatningsprosedyren er:

---

²¹ *Enden av gate.*

²² *Øyene.*

- *Vrakgods fra landene i øst* (U68)
*Idast*²³ *pärit laevariismeid* (U50)

Man kunne ikke oversette termen *landene fra øst* ord for ord til estisk, fordi resultatet enten ikke hadde vært så flytende (*maadelt idas*²⁴) eller hadde referert til Orienten ikke til Øst-Europa (*Idamaadelt*²⁵). En annen mulighet er å bruke spalting, for eksempel *maadelt, mis paiknevad idas*²⁶ eller *idas paiknevateit maadelt*²⁷. Oversetteren har bare valgt å bruke himmelretningen. Innholdet til termen blir uforandret, mens setningen blir mer flytende enn den hadde vært ved bruk av spalting.

5.2.9 Transposisjon

Det fantes ikke så mange stedsnavn i de analyserte kildetekstene som hadde blitt oversatt ved hjelp av transposisjon. Grunnen til det kan være at det vanligvis ikke er mulig eller nødvendig å skifte stedsnavnets grammatikk, for eksempel ordklasse for å få et ekvivalent resultat. Det er derimot mulig å endre termen fra et ikke-stedsnavn til et stedsnavn uten å endre innholdet til termen:

- *Det københavnske var blitt hjemmet hans* (R50)
*Kopenhaagen*²⁸ *oli tema koduks saanud* (R42)

Ved hjelp av transposisjon har adjektivet *københavnske* sammen med pronomenet *det* blitt til stedsnavnet. En annen mulighet er å bruke ord for ord oversettelse og lage adjektivet *kopenhaagenlik*, men det virker konstruert. Når man ser på resten av setningen, hvor det snakkes om København som hjem, passer stedsnavnet bedre inn i målteksten enn adjektivet laget av stedsnavnet. Det finnes ikke mange anledninger til

---

²³ *Fra øst.*

²⁴ *Fra landene i øst.*

²⁵ *Fra Orienten, ord for ord fra Østland.*

²⁶ *Fra landene som ligger i øst.*

²⁷ *Fra landene liggende i øst.*

²⁸ *København.*

bruk av transposisjon ved oversettelse av stedsnavn, men noen ganger kan utførelse av transposisjonsprosedyren være nødvendig for å skape en ekvivalent effekt.

5.2.10 Modulasjon

Modulasjon kan ved oversettelse av stedsnavn brukes for eksempel for å skifte det norske perspektivet ut med det estiske:

- *vi reiste nordover **landet** (G121)*
*sõitsime põhja pool **Norras**²⁹ ringi (G99)*

Kildetekstens lesere ser teksten fra norsk synsvinkel og *landet* betyr det samme som *Norge* for dem. Måltetekstens lesere ser teksten utenfra, fra et annet land og det kan ikke forutsettes at de betrakter termen *landet* som Norge. Bruk av landenavnet hjelper også å påminne, hvor handlingen foregår. Ved bruk av modulasjon skifter man det innenlandske synsvinkelet mot det utenlandske.

5.2.11 Kompensering

Kompensering omfatter vanligvis en større del av teksten enn bare en term. For eksempel kan det som man ikke klarer å overføre ved oversettelse av en term, kompenseres ved bruk av en annen term på et annet sted i setningen:

- *Den gamle var blitt påkjørt ved **Slottsparken**, da hun gikk **dit** med Fred. For å se sørgfloret som hang fra balkongen, på Kong Haakons dødsdag, 21. September 1957 (C1:60)*
*Vana jäi **Slottsparkeni** juures auto alla, kui ta oli koos Frediga kuningas Haakoni surmapäeval, 21. septembril 1957. aastal teel **lossi juurde**³⁰ vaatama, kuidas leinalindid rōdult alla ripuvad (C1:59)*

---

²⁹ *Norge*

³⁰ *Til slottet*

Man har valgt ikke å oversette stedsnavnet *Slottsparken*, men for å kompensere tap av betydningen bak navnet, har man brukt termen *lossi juurde* i stedet for adverbet *dit*. Det hjelper måltekstens lesere å forstå at Slottsparken ligger ved slottet og balkongen som man skriver om er balkongen til slottet.

5.2.12 Konklusjon

Et stort utvalg av oversettelsesprosedyrer kan brukes ved oversettelse av stedsnavn. Hvilken prosedyre som passer best, skal bestemmes ut fra stedsnavnets karakter. I romanene som jeg analyserte er en stor del av stedsnavn virkelige, fordi handlingen foregår på virkelige steder. En mulighet for behandling av stedsnavn er å transkribere dem. Det hjelper måltekstens lesere som har vært på disse steder å kjenne igjen dem. Faktoren som gjør transkripsjon av stedsnavn problematisk i forhold til personnavn er at det kan være vanskelig å forstå, hvilken type sted navnet refererer til. Noen ganger er det mulig å forstå det ut fra konteksten, men hvis konteksten ikke hjelper, kan ord for ord oversettelse eller eksplikasjon brukes. Stedsnavn som inneholder en beskrivende term kan oversettes ved å transkribere en del av navnet og oversette den andre delen for å gjøre det forståelig for måltekstens lesere, hvilken type sted ordet refererer til. Hvis stedsnavnet ikke inneholder et beskrivende fellesnavn eller hvis man betrakter det som en del av navnet og ikke vil oversette det, kan eksplikasjon utføres og beskrivende fellesnavn legges til. Hvis man derimot mener at hele stedsnavnets leksikalske betydning er viktig for tekstforståelse, kan navnet oversettes ord for ord. Hvis det allerede finnes en godkjent oversettelse eller en naturalisert term i målteksten, skal man bruke den. Ved noen stedsnavn kan også mindre utbredte prosedyrene som sløyfing, sammenfatning, transposisjon, modulasjon og kompensering brukes.

5.3 Oversettelse av institusjonelle termer

I den avhandlingen betraktes det som institusjonelle termer navn på selskaper og forbund, men også for eksempel navn på aviser og radiokanaler. Alle navn som ikke refererer til et levende vesen eller et geografisk område hører inn under denne klassen.

Bare institusjonelle navn som ikke er internasjonale og dermed kan ses på som kulturspesifikt norske i forhold til estisk er blitt tatt med i analysen. Institusjonelle termer som brukes i skjønnlitteraturen kan som person- og stedsnavn være enten navn på virkelige eller fiktive institusjoner.

5.3.1 Transkripsjon

Institusjonelle termer som ble transkribert ved oversettelse av analyserte romaner, var alle navn på virkelige institusjoner. Hvis man transkriberer en institusjonell term, kan måltekstens lesere ha problemer med å forstå, hva termen refererer til. I tillegg består en del institusjonelle termer av fellesnavn med leksikalsk betydning som sier noe om deres karakter. Ved transkripsjon går den leksikalske betydningen bak stedsnavnet tapt.

Ved en del institusjonelle termer som man har transkribert, hjelper konteksten å forstå, hva termen refererer til:

- Lytte til høymesse på **P1** i full styrke (R95)
Kuulata **P1**-st täie võimsuse peale keeratud pühapäevast jumalateenistust (R77)
- *Han fikk kjøpe Adresseavisa i morgen og se om det stod dødsannonse.* (R117)
Ta ostab homme Adresseavisa ja vaatab, kas surmakuulutus on sees. (R96)
- *Dramaturger fra Norsk Film* (C1:20)
*Mõni Norsk Film`i stsenaarist*³¹ (C1:18)

I det første eksemplet tyder verbet *lytte* på at *P1* er en radiokanal. Det at man kan lytte på høymesse på *P1* gir informasjon om kanalens type. I Estland kan man ikke lytte på høymesse på kanaler som ikke har religiøs innriktning. Derfor kan måltekstens lesere feilaktig tro at *P1* er en kristelig kanal.

Når det gjelder det andre eksemplet kan måltekstens lesere forstå at *Adresseavisa* er ei avis fordi dødsannonser står i aviser både i Norge og i Estland. Lesere får derimot ikke noe informasjon om hvilken type avis *Adresseavisa* er.

---

³¹ Dreiebokforfatter

Til tross for at termen *Norsk Film* er blitt transkribert, er den forståelig til måltekstens lesere, fordi ordet *film* heter *film* også på estisk og den første delen av termen, *norsk*, er kjent for en del av estiske lesere. I tillegg har man oversatt termen *dramaturg* til *stsenarist* som viser til personer som arbeider i filmindustrien. Det hjelper måltekstens lesere å forstå at *Norsk Film* er en filmprodusent. I dette eksemplet er det både konteksten og termens form som hjelper å forstå, hva termen refererer til og dermed forminske eventuelle forståelsesproblemer.

Konteksten gir ikke alltid informasjon om hva den institusjonelle termen refererer til:

- *Fra Norsvin fikk han skjærefjøl i år.* (R111)
Norsvinilt sai ta sellel aastal lõikelaua. (R91)

Måltekstens lesere kjenner ikke til dette selskapet og når transkripsjon blir brukt kan de ikke heller forstå den leksikalske betydningen bak termen som skulle tyde på, hva selskapet driver med. Det finnes ikke heller noe informasjon i konteksten om det. Måltekstens lesere kan tro at det er et personnavn, ikke en institusjonell term.

I de analyserte romanene finnes det ikke så mange institusjonelle termer som man har transkribert til tross for at verken konteksten eller termens form hjelper å forstå, hva termen refererer til. Ved oversettelse av den type institusjonelle termer har man gjerne brukt andre prosedyrer.

5.3.2 Transkripsjon sammen med ord for ord oversettelse

Institusjonelle termer likner stedsnavn i det at en del av dem består av et egennavn og et beskrivende fellesnavn. Derfor blir prosedyrekombinasjonen transkripsjon og ord for ord oversettelse brukt også ved institusjonelle termer.

En del av fellesnavn som blir oversatt står som sammensatte ord i kildeteksten:

- *Hamarsöspel* (U13)
Hamarsömäng (U12)
- *Det er fra Veckojournalen.* (C1:90)

*See on Vecko-ajakirjast*³². (C1:92)

De to eksemplene er spesielle med tanke på at kildetermer er på svensk. Navnet *Hammarsöspel* er i tillegg et fiktivt navn som betegner en teaterfestival på den fiktive øyen Hammarsö. Termens fiktive karakter gjør det lettere å oversette den fordi institusjonen eksisterer ikke i den virkelige verden og kan dermed ikke kjennes igjen. Ved å oversette det svenske fellesnavnet *spel* har man gjort innholdet til navnet bedre forståelig for måltekstens lesere, men samtidig har termen mistet sine assosiasjoner til et svensk navn. Måltermen har blitt skrevet som et sammensatt ord og det kan betraktes som interferens (se kap. 3.5), fordi på estisk skrives egennavnet og beskrivende fellesnavnet i to ord eller med bindestrek.

I andre eksemplet har man brukt bindestrek i måltermen og betraktet den første delen av navnet som et egennavn, mens den andre delen har blitt oversatt. For kildetekstens lesere tyder navnet *Veckojournalen* på at det er et svensk ukeblad. Det at navnet har delvis blitt oversatt hjelper å forstå at det er et tidsskrift, men for disse måltekstens lesere som ikke kan svensk, tyder ingenting på at det er et svensk tidsskrift. Det kan misforstås at tidsskriftet heter *Vecko* og man får ikke vite at *vecko* refererer til uke.

Prosedyrekombinasjonen transkripsjon og ord for ord oversettelse er en utbredt løsning ved institusjonelle termer som består av et egennavn og et fellesnavn skrevet i to ord. Til tross for at fellesnavnet står separat fra egennavnet kan de betraktes som en term når fellesnavnet er en del av det offisielle navnet på for eksempel et selskap:

- *Tine Meierier* (R83)
Tine Meiereid (R68)
- *Eidsmo slakteri* (R83)
Eidsmo tapamaja (R68)
- *Gildevangen hotell* (R135)
Gildevangeni hotell (R109)

---

³² *Tidsskrift.*

I eksemplene ovenfor hjelper delvis oversettelse av termen å forstå, hvilken type selskap navnet viser til, mens det fortsatt finnes en mulighet til å lete etter tilleggsinformasjon.

5.3.3 Eksplikasjon

Hvis oversetteren tror at måltekstens lesere kan få problemer med å forstå, hva en institusjonell term viser til, kan han tilføye en forklarende term.

- *Fred lå på Ullevål, uskadet, men i sjokk og ute av stand til å snakke* (C1:60)
*Fred lebab ühegi kriimustuseta, kuid šokis ja rääkimisvõimetuna Ullevåli haiglas*³³ (C1:59)

I dette eksemplet har man tilføyd ordet som betyr *sykehus* fordi det ikke kan forutsettes at estere kjenner til Ullevål universitetssykehus i Oslo. Det kan ikke heller anes ut fra konteksten og *Ullevål* kan betraktes som et stedsnavn av måltekstens lesere. Den antakelsen er ikke feil med tanke på at *Ullevål* også er et stedsnavn, men når man nevner det i setningen ovenfor, bruker man det for sykehuset. Når man tilføyer substantivet *haigla*, blir det ikke klarere for måltekstens lesere at *Ullevål* er et boligstrøk i Oslo, men den viktigste informasjonen som gjelder at en av hovedpersonene ligger på sykehus blir videreført.

Noen ganger kan det finnes behov for bruk av eksplikasjon også når konteksten gir informasjon om hvilken type institusjonelle termer det står i teksten. I følgende eksemplet finnes det verbet *å høre* som tyder på at det er radio man skriver om. Til tross for det har man valgt å utføre eksplikasjonsprosedyren. Det finnes behov for det, fordi det står to institusjonelle termer i sammen setningsdelen. Uten at det blir forklart, kunne måltekstens lesere ikke klare å forstå at den ene betegner radiostasjonen og den andre radiosendingen:

- *Mens han hørte på P1 og Norgesklasset* (R114)
*Kuulates samal ajal raadio*³⁴ *P1-s "Norgesglasset"saadet*³⁵ (R93)

---

³³ *Sykehus.*

Eksplikasjonsnivået kan variere avhengig av hvor mye informasjon det blir gjort eksplisitt. Oversetteren skal bestemme dette nivået ut fra hva som er relevant. I følgende eksemplet har man ikke forklart, hva NRK er, men ved å tilføye termen *seinal*³⁶ viser man at det er en bygning som klokken står på:

➤ *Klokken borte på NRK (C1:7)*

Kell NRK seinal (C1:8)

I følgende eksemplet har man i målteksen ikke sagt eksplisitt at Bristol er et hotell. Ved bruk av eksplikasjon foran romnummeret har man gitt implisitt informasjon om det:

➤ *En kvinne fra Tønsberg forlanger å bli satt over 204 på Bristol. (C1:59)*

Üks naine Tønsbergist nõuab, et teda ühendataks toaga nr³⁷ 204 Bristolis. (C1:59)

Det viser at en mulighet til å klargjøre, hva en institusjonell term viser til, er å bruke eksplikasjon ved en annen term som står sammen med den.

Det blir også brukt eksplikasjon i form av fotnotekommentarer ved noen institusjonelle termer. Et eksempel på bruk av en fotnotekommentar ved en institusjonell term er:

➤ *Den eldste går heldigvis på Ås. (R15)*

Vanem käib õnneks Åsis. *Åsis asub Norra kõrgem põllumajanduskool. Praeguse nimetusega Keskkonna ja Bioteaduste Ülikool.³⁸ (R14)

---

³⁴ *Radio.*

³⁵ *Sendingen.*

³⁶ *På veggen.*

³⁷ *Rom nummer.*

³⁸ *Det ligger Norges høyeste landbruksskolen på Ås. I dag heter det Universitetet for miljø- og biovitenskap.*

Til tross for at Ås er et stedsnavn kan eksemplet betraktes som oversettelse av en institusjonell term, fordi man henviser til et universitet. Bruk av eksplikasjon er nødvendig i dette tilfellet for å forstå setningen. En annen løsning kunne være å tilføye et forklarende fellesnavn, men oversetteren har valgt å forklare termen grundigere. Hun har også skrevet i fotnote, hva universitetet heter i dag. Det hjelper å få mer informasjon om skolen hvis man er interessert i det. Oversetteren har derimot ikke regnet med at om noen år kan universitetet ha fått et nytt navn. I en måltekst som produseres for lesning i løpet av en lengre periode, som det forutsettes ved skjønnlitterære tekster, har deiktiske ord som *i dag* og *nå* i fotnotekommentarer en tvilsom verdi.

Følgende institusjonell term som kommenteres i fotnote er et akronym:

➤ *Den helsikes KSL-mappen* (R99)

See pagana KSL-i* mapp (R81) **Lühend nimetusest Kvalitetsstystem i Landbruk (Põllumajanduse kvaliteedisüsteem)*.³⁹

Peter Newmark skriver at det er vanlig å transkribere akronymer til kildespråkets institusjoner og tilføye oversettelsen av termen ved behov (Newmark 1984: 77). I foreliggende tilfellet eksisterer det behov for forklaring, hva akronymet betyr, fordi det er ukjent for måltekstens lesere. Oversetteren har skrevet det norske navnet i fotnote for å vise hvor akronymet stammer fra og dermed har hun brukt eksplikasjonen. I parentes har hun skrevet den estiske oversettelsen til termen og dermed benyttet også en annen oversettelsesprosedyre – bruk av oversettelsespar – som innebærer at man transkriberer navnet og tilføyer termen i målpråket i parentes (op.cit.: 76). Eksemplet ovenfor er et spesialtilfelle i bruk av den prosedyren, fordi den norske termen ikke er blitt transkribert fra kildeteksten, men er selv en eksplikasjonsprodukt. Til tross for det kan eksemplet betraktes som bruk av oversettelsespar, fordi to termer med samme betydning, men på forskjellige språk, en i kilde- og en i målteksten, står ved siden av hverandre.

En annen mulighet for behandling av akronymer ved hjelp av eksplikasjon er å finne ut, hvilke ord som står bak akronymet og deretter oversette termen ord for ord til målpråket:

---

³⁹ *En forkorting for navnet Kvalitetsstystem i Landbruk (Põllumajanduse kvaliteedisüsteem)*.

- *NSB* (G130)

Norra Riigiraudtee (G107)

Betydningen til akronymet er implisitt i kildeteksten. For måltekstens lesere er akronymet ukjent og krever derfor eksplisitt forklaring. Akronymet har ikke blitt transkribert, men for måltekstens lesere er det viktigere å få vite, hvilken institusjon man viser til enn hvilket akronym man bruker i kildeteksten.

5.3.4 Ord for ord oversettelse

Når det gjelder fiktive institusjonelle termer, kan betydningen bak termen være viktigere enn formen. I slike tilfeller oversetter man gjerne termen:

- *Livrenteselskapet **Bien*** (C1:42)

*Kindlustusfirma **Mesilane*** (C1:39)

Navnet *Bien* tyder på at livrenteselskapet er like ivrig til å samle inn penger som bier er til å samle inn pollen. En annen løsning for å forklare metaforen er å transkribere navnet, men sette inn en fotnotekommentar om termens betydning. Den løsningen skulle derimot gjøre teksten mindre flytende enn den er ved bruk av ord for ord oversettelse. Termen er fiktiv og derfor finnes det ikke heller noe behov for å bevare formen.

I følgende eksemplet har man oversatt navnet på en virkelig eksisterende institusjon ord for ord:

- *Jeg stod foran **Nationaltheatret** og ventet på trikken* (G24)

*Seisin **Rahvusteatri** ees ja ootsin trammi* (G20)

Nationaltheatret er det offisielle navnet på et teater i Oslo. Når navnet blir oversatt, får man vite at institusjonen er et teater. Navnet inneholder i tillegg informasjon om hvilken stilling teatret har i Norge. Det finnes ikke et motsvarende teater i Estland, bare en

nationalopera. Derfor kan ikke kulturell ekvivalens brukes. Når termen blir oversatt, blir det vanskeligere for måltekstens lesere å få informasjon om institusjonen. Konteksten som termen står i, viser at selve teatret ikke er så viktig i handlingen som dets beliggenhet. Estere som har vært i Oslo kan kjenne til, hvor teatret ligger, når den termen står på estisk i målteksten.

5.3.5 Bruk av kulturell ekvivalens

Kulturell ekvivalens kan brukes ved oversettelse av navn på institusjoner som har motsvarighet i Estland. De to institusjonene må ikke være helt ekvivalente, men den estiske termen skal gi informasjon om hvilken type institusjon kildetekstens term refererer til. Institusjoner kan nevnes med forskjellige navn i ulike land, mens innholdet er nesten ekvivalent. Hvis man i et slikt tilfelle oversetter termen ord for ord, forstår måltekstens lesere ikke så godt, hva som termen refererer til. Bruk av kulturell ekvivalens kan derimot hjelpe å begripe, hvilken institusjon det er:

- *Ung og lovende ballettdanserinne med engasjement ved **den svenske Operaballetten** (som var finere enn **den norske Operaballetten**) (U59)*
*Noor ja paljulubav aktiivne baleriin **Rootsi rahvusooperis**⁴⁰ (mis oli uhkem kui **Norra rahvusooper**⁴¹) (U43)*

I Estland heter teatret hvor man iscenesetter opera og ballett *Rahvusooper Estonia*⁴², men ballett avspeiles ikke i selve navnet. Termen som man bruker i kilde- og målteksten refererer til samme type teatrer med liknende stilling i samfunnet. Hvis man skulle oversette kildetermen ord for ord, skulle måltekstens lesere forstå hvilken type teatret er, men det skulle ikke være eksplisitt, hvor viktig institusjonen er for nasjonen. En faktor som rettferdiggjør bruk av kulturell ekvivalens er at den teknikken allerede blir brukt i kildeteksten. Forfatteren har ikke brukt navnet som det svenske teatret egentlig har –

---

⁴⁰ *Svensk nationalopera.*

⁴¹ *Norsk nationalopera.*

⁴² *Nationalopera Estonia.*

Kungliga Operan – eller tidligere navnet *Kungliga Teatern*, men skiftet den ut med den norske ekvivalenten. Hvis navnet som står i kildeteksten, ikke er det originale navnet, men en kulturell ekvivalent, er det ikke problematisk å bytte det ut med en annen kulturell ekvivalent i målteksten. Når man bruker kulturell ekvivalens ved termen som refererer til den svenske institusjonen, skal samme teknikken også brukes ved termen som refererer til den norske institusjonen. Forfatteren har lagt mer vekt på innholdet enn formen og det finnes ingen grunn til at oversetteren ikke skal følge forfatterens eksempel.

Det finnes ikke alltid helt ekvivalente institusjoner i målkulturen. En av institusjonene som finnes i Norge, men ikke i Estland, er Vinmonopolet. I Estland kan alkohol kjøpes både i matvarebutikker og i spesielle alkoholbutikker, men de har ikke noe institusjonelt navn. I følgende eksempler er det viktigste informasjonen ikke det at det er et statseid kjede som har monopol på å selge alkohol. Det viktigste med tanke på handlingen er at det er et sted hvor man selger alkohol. I Estland kalles den typen steder for *alkoholipood*⁴³ eller *viinapood*⁴⁴. De er ikke institusjonelle termer, men termer som angir, hvilken type butikk den er. Til tross for det kan nevnte termer brukes som kulturelle ekvivalenter til *Vinmonopolet*, hvis man vil overføre funksjonen til institusjonen:

- *Selvsagt skulle han på **Polet** før jul* (R109)
*Mõistagi käib ta enne jõule **alkoholipoes** ära* (R90)
- *Den Gamle kjøper en flaske Malaga på **Vinmonopolet*** (C1:95)
*Vana ostab **viinapoest** pudeli malagat* (C1:97)

I følgende eksemplet har man brukt en kulturelt ekvivalent term i stedet for et akronym. Hvis man skulle oversette navnet som aronymet KRIPOS betegner – *Kriminalpolitisen* - ord for ord til estisk, skulle det ikke være klart for måltekstens lesere at termen viser til det sentrale kriminalpolitiet og ikke en av sentralene som driver med kriminale hendelser. På estisk brukes det ikke noe akronym

---

⁴³ *Alkoholbutikk.*

⁴⁴ *Brennevinbutikk.*

for den motsvarende estiske institusjonen. Den sentrale institusjonen for etterforskning i kriminale saker kalles for *KRIPOS* på norsk og for *keskkriminaalpolitsei*⁴⁵ på estisk og de to termene er dermed kulturelle ekvivalenter:

- *Til tross for alt dette jobber Jørgen som politietterforsker for **KRIPOS!*** (G79)
*Kõigest sellest hoolimata töötab Jørgen uurijana **keskkriminaalpolitseis!*** (G64)

5.3.6 Bruk av omtrentlig ekvivalens

Hvis det ikke finnes en kulturelt ekvivalent institusjon i målkulturen, men det finnes behov for overføring av betydningen som finnes bak termen, kan det innføres en ny term i målspråket. Som vist i underkapitlet 5.3.4, er en av mulighetene å oversette kildetermen ord for ord. Den løsningen passer derimot ikke alltid, fordi den ord for ord oversatte termen har i noen tilfeller ikke ekvivalent effekt til måltekstens lesere. For å oppnå dynamisk ekvivalens, skal det noen ganger brukes en term som er omtrentlig ekvivalent til kildetekstens term:

- *Lot som om hun ble fotografert for **Det Nye** eller **Veckorevyn*** (U107)
- *Tegi, nagu pildistaks keegi teda **Uue Moe**⁴⁶ või **Nädalarevüü jaoks*** (U74)

Hvis man skulle oversette tittelen *Det Nye* ord for ord skulle måltekstens term ikke gi noen informasjon om innholdet til bladet. Oversetteren har derfor konstruert et nytt navn til bladet. Det svarer ikke helt til innholdet til *Det Nye*, fordi det skrives ikke bare om mote i det norske bladet. Det er derimot ikke det primære å belyse lesere om innholdet til bladet nevnt i kildeteksten, men å gi et bilde av hvordan personen i romanen poserte. Det nye navnet som brukes i målteksten hjelper lesere å skape dette bildet til tross for at innholdet til bladet nevnt i kildeteksten forblir ukjent og det er en omtrentlig ekvivalent term som man bruker. Det finnes dynamisk ekvivalens mellom kildetekstens og måltekstens termer.

---

⁴⁵ *Det sentrale kriminalpolitiet.*

⁴⁶ *Ny Mote.*

Et annet eksempel på bruk av omtrentlig ekvivalens for å skape en ekvivalent effekt er følgende:

- *Appelsinfromasjen skulle nemlig serveres på en stor semesteravslutningsfest på **Bedriftsøkonomisk Institutt** og siden faget var bedriftsøkonomi, fantes det nesten ingen kvinnelige studenter der. (G32)*
*Apelsinivaht oli nimelt mõeldud serveerimiseks **ärijuhtimisinstituudi**⁴⁷ suurel semestrilõpupeol. Et eriala oli ärijuhtimine, polnud seal peaaegu üldse naistudengeid. (G27)*

I dette eksemplet er det ikke det viktigste, hvilket fag man lærer på instituttet, men det at dette faget betraktes som et maskulint fag. Bedriftsledelse betraktes som et mandig fag i Estland til tross for at det finnes mange kvinner som lærer det. Grunnen til at man ikke har oversatt termen ord for ord, men brukt navnet på et annet relatert fag kan være forsøk på å skape en ekvivalent effekt.

5.3.7 Transposisjon

Hvis det ikke finnes en motsvarende term i målkulturen, er en av mulighetene å utføre transposisjonsprosedyren. I følgende eksemplet finnes det ikke noe institusjonell term i kildeteksten, men man har innført en ved å omformulere setningen:

- *Før farfar ble pensjonist, jobbet han som **statsmeteorolog** (G81)*
*Enne pensionile jäämist oli vanaisa **rükklikus meteoroloogiateenistuses**⁴⁸ (G66)*

I Estland finnes det ikke en slik stilling som *statsmeteorolog*. Derfor har man skiftet stillingen ut med arbeidsstedet ved å bruke et konstruert institusjonelt navn som er mer forståelig for måltekstens lesere enn ord for ord oversettelse av stillingen.

---

⁴⁷ *Bedriftsledelsesinstitutt*

⁴⁸ *Før pensjonering var bestefar i statlig meteorologitjeneste*

5.3.8 Sløyfing

I analyserte måltekstene fantes det også noen institusjonelle termer som ble sløyfet. I følgende eksemplet har man sløyfet navnet på klinikken:

➤ *Derfor satt han nå på kontoret til Kristoffer Hall, overlege ved den private klinikken **Medisinsk senter** (C2:63)*

Sellepärast istus ta nüüd Kristoffer Halli kabinetis, erakliinikus (C2:51)

Navnet *Medisinsk senter* gir ikke noen ny informasjon fordi foran navnet står det termen *den private klinikken* som viser til institusjonstypen. Klinikken *Medisinsk senter* er en fiktiv institusjon og derfor viser den ikke til noen virkelig eksisterende institusjon som lesere kunne kjenne igjen eller finne mer informasjon om. Ved sløyfing av termen blir teksten mer flytende, mens man ikke mister noen informasjon som skulle ha betydning for handlingen.

5.3.9 Konklusjon

Institusjonelle termer kan transkriberes, hvis det er forståelig ut fra konteksten, hvilken type institusjon de refererer til og hvis termene ikke har noe viktig leksikalsk betydning. På samme måte som stedsnavn kan institusjonelle termer inneholde et beskrivende fellesnavn som kan oversettes for å forklare måltekstens lesere termens type. Hvis det ikke finnes noe forklarende fellesnavn og ikke heller konteksten hjelper å forstå, hva navnet refererer til, kan eksplikasjonsprosedyren utføres. En del av institusjonelle termer er akronymer. For å overføre dem, kan man bruke eksplikasjon, enten i form av fotnotekommentarer eller ved å skrive inne i teksten, hva bokstaver i akronymet refererer til. Fiktive institusjonelle termer som har leksikalsk betydning, kan oversettes ord for ord. Hvis ord for ord oversettelse ikke er mulig, fordi den ikke vil gi ekvivalent effekt, kan en omtrentlig ekvivalent term brukes. Hvis det finnes en liknende institusjon i målkulturen, kan kildetekstens term byttes ut med en kulturell ekvivalent. I tillegg kan prosedyrer som transposisjon og sløyfing brukes ved oversettelse av institusjonelle termer.

5.4 Oversettelse av termer knyttet til geografisk plassering

Jeg har hittil analysert oversettelse av kulturspesifikke egennavn, men det finnes også kulturspesifikke termer som ikke er egennavn. En gruppe termer som er kulturspesifikt norske i forhold til estisk består av termer som er knyttet til geografisk plassering. Termer som hører inn under den gruppen kan for eksempel være adverb *opp* og *ned*, som på den ene side speiler tankemåten at man reiser oppover når man reiser mot nord og nedover når man reiser mot sør. På estisk kan man ikke bruke tilsvarende adverb for å betegne bevegelse i nordlig eller sydlig retning. Det kan nevnes som en hypotese at estere har en vannrett, mens skandinaver har en loddrett forestilling om landet og dette speiles i språket ved at estere bruker himmelretninger, mens skandinaver bruker adverb *opp* og *ned*. Den hypotesen krever derimot separat undersøkelse og kan ikke betraktes i den avhandlingen som noe som har blitt bekreftet. På den annen side brukes de samme adverbene for å vise til at man går opp på fjellet eller ned til stranda. I Estland finnes det ikke så store høydeforskjeller og derfor er bruk av tilsvarende adverb ikke så vanlig.

5.4.1 Eksplikasjon

Når adverb *opp* og *ned* blir brukt i kildeteksten for å betegne bevegelse ned til stranda og opp på fjellet, er en av mulighetene å utføre eksplikasjonsprosedyren og bruke for eksempel substantivfraser istedenfor adverbene:

- *Og innimellom slapp de unna og ned hit* (R7)
*Ja aeg-ajalt lipsasid nad siia mere äärde*⁴⁹ (R7)
- *For eksempel kjørte han ofte opp Spiralen, og gikk lange turer innover i skogen.* (F58)
*Näiteks sõitis ta tihti Spiralenit pidi mägedesse*⁵⁰ ning jalutas pikalt metsas. (F50)

---

⁴⁹ *Til sjøen.*

I det første eksemplet finnes det behov for eksplikasjon, fordi ved ord for ord oversettelse skulle det ikke være implisitt forståelig for måltekstens lesere at *ned* betyr *til sjøen*. I det andre eksemplet finnes det også et stedsnavn – *Spiralen* – som man har transkribert. Det kan ikke forutsettes at estere vet at Spiralen er en tunnel nær Drammen som man bruker for å kjøre opp på fjellet. Hvis man ikke vet det, forstår man ikke at *å kjøre opp Spiralen* betyr at man kjører opp på fjellet. For å forklare det, har oversetteren utført eksplikasjonsprosedyren og erstattet adverbet *opp* med substantivet *mägedesse*. Eksemplet viser, hvor sterkt egennavn og andre kulturspesifikke termer er knyttet til hverandre. Når man oversetter en term i en skjønnlitterær tekst, skal man alltid tenke på hvilken informasjon de andre termene i setningen, i avsnittet og i hele verket gir til måltekstens lesere. Det sistnevnte eksemplet kunne like godt stå under oversettelse av stedsnavn, men jeg har valgt å analysere det i foreliggende kapitlet for å gi en bedre oversikt over hvordan termer knyttet til geografisk plassering kan oversettes.

Når adverbene *opp* og *ned* brukes for å vise til at man reiser til nord eller til sør, er en av mulighetene også å bruke eksplikasjon. Man kan skifte adverbet ut med himmelretningen som den betegner:

- *At du skal dra opp dit?* (R137)
- Et sa pead sinna pōhja⁵¹ sōitma?* (R111)

I Estland finnes det ikke noen fjorder og derfor krever også termer knyttet til det naturfenomenet ytterligere forklaring:

- *det lå is innerst i fjordarmene til langt ut i mai* (R6)
- jää kattis sügavale sisemaale tungivaid fjordiharusid⁵² kuni mai keskpaigani*
(R6)
- *Et ambulanshelikopter kom skrått og lavt innover fjorden.* (R79)
- Kiirabikopter tuli põiki ja madalalt üle fjordi talu poole⁵³.* (R66)

---

⁵⁰ *Til fjellet.*

⁵¹ *Til nord.*

⁵² *Fjordarmene som trenger dypt inn i innlandet.*

I estisk finnes det termer *sisemaa* som svarer til termen *innlandet*, men det samme gjelder ikke for fjorden. Hvis man skulle oversette *innerst i fjorden* ord for ord, skulle måltekstens lesere forstå det som midtfjords. I det første eksemplet har eksplikasjon blitt brukt for å forklare, hva man mener med preposisjonene *innerst i*. Eksemplet er samtidig et eksempel på bruk av modulasjon. Ved å bruke termen *sisemaa* har man skiftet synsvinkel og i stedet for å se på saken fra fjordens synsvinkel har man sett det fra landets synsvinkel. I det andre eksemplet har man skiftet ut adverbet *innover* med termen *talv poole*, som viser eksplisitt at helikopteret fløy over fjorden mot fastlandet.

5.4.2 Sløyfing

Noen ganger sløyfer man adverb *oppe* og *nede*, hvis informasjonen allerede gis videre med andre termer:

- *Her oppe mot polarsirkelen* (R117)
- *Siin polaarjoone piirimail*⁵⁴ (R96)

I eksemplet ovenfor viser termen *polarsirkelen* at stedet ligger i nord. Derfor mister målteksten ikke noe av sin informasjonelle verdi når man sløyfer adverbet *oppe*.

I følgende eksemplet har adverb *der nede* blitt sløyfet:

- *Trærne og bakken ble ny, fjorden **der nede**, sommerhimmelen med flagrende svaler på* (R7)
Puud ja maapind said uueks, fjord, suvetaevas selle all tiivutavate pääsukestega (R6)

For nordmenn er det implisitt informasjon at fjord ligger nede i sammenlikning med andre deler av landet, men til tross for det har forfatteren uttrykt det eksplisitt. For

---

⁵³ *Over fjorden mot gården.*

⁵⁴ *Her på grensen av polarsirkelen.*

måltekstens lesere er den informasjonen ikke implisitt. Ved å sløyfe eksplikasjonen som finnes i kildeteksten, er de to setningene ikke dynamisk evivalente, de har ikke samme virkning for lesere. Sløyfingen kan derimot rettferdiggjøres ved å påstå at forskjellen er marginal og er ikke av betydning for å forstå handlingen.

I følgende eksemplet kan informasjonen som man mister også betraktes som marginal i forhold til handlingsforløpet:

- *De hadde plutselig kommet kjørende **opp** fra Tønsberg (G10)*
Nad olid äkitselt Tønsbergist autoga kohale sōitnud (G8)

Informasjonen som går tapt når man sløyfer adverbet *opp*, er at Tønsberg ligger sør for Oslo. Oversetteren skal bestemme, hva som er viktig informasjon og hva som kan sløyfes. Setningen ovenfor belyser at besteforeldrene hadde kommet på besøk, mens det at de bor sør fra Oslo kan betraktes som sekundær informasjon.

Følgende eksemplet er også et eksempel på samspill mellom stedsnavnet og preposisjonen som viser til den geografiske beliggenheten til stedet:

- *Jeg så ham ofte sykle **ned** til Gaulosen med kikkert over skuldra, skulle kikke på fuglene, fordømt mange slags fugler som mellomlander der **nede** vet du. (R15)*
Nägin teda sageli jalgrattaga Gaulossenisse sōitmas, binokkel kaelas, käis linde vaatlemas, kas tead, kui pagana palju igat liiki linde teeb seal vahemaandumise. (R14)

Oversetteren har bestemt å sløyfte adverbene *ned* og *nede* som viser at Gaulosen ligger på havnivået. Adverbene gir ikke noe informasjon om at Gaulosen ikke er et tettsted, men en fjordarm. For kildetekstens lesere er den informasjonen implisitt. Ord for ord oversettelse skulle ikke heller hjelpe måltekstens lesere å forstå, hvor Gaulosen ligger og hvilket sted det er. Ved hjelp av konteksten kan man anta at det er vann der, fordi det er vanlig å kikke på fuglene nær vannet. For å forklare, hvilket sted Gaulosen er, kunne man erstatte adverbet *ned* som viser til geografisk plassering med et forklatende fellesnavn, for eksempel *fjordiharu*⁵⁵.

---

⁵⁵ Fjordarm

5.4.3 Modulasjon

I underkapitlet 5.2.10 finnes det et eksempel på bruk av modulasjon der man skifter termen *landet* ut med stedsnavnet *Norge*. Det vil si at man skifter det norske synsvinkel ut med det utenlandske. I følgende eksemplet bruker man også modulasjon for oversettelse av termen *landet*:

➤ *Jeg skulle snart reise fra landet* (G110)

Mul tuli varsti välismaale⁵⁶ sõita (G90)

Hvis man skulle oversette kildetekstens term ord for ord, skulle måltekstens lesere ikke forstå, hva man mener med det. Ved å skifte synsvinkel og i stedet for å si, hvor man reiser fra, s hvor man reiser til, gjør man det forståelig at personen reiser fra hjemlandet sitt til et annet land. Den typen modulasjon kan utføres, fordi den viktigste informasjonen i setningen ikke er, hvilket land man begynner sin reise fra, men det at man skal reise til utlandet.

5.4.4 Konklusjon

I klassen *Termer knyttet til geografisk plassering* ble det analysert termer som ikke var egennavn. På grunn av det fantes det ikke noen eksempler på transkripsjon i den klassen. En type kulturspesifikt norske geografiske termer er adverb *opp(e)* og *ned(e)* som viser enten til himmelretninger eller det om man er på fjellet eller ved sjøen. For å videreføre adverbenes betydning, kan eksplikasjon brukes og adverbene byttes ut med himmelretninger eller substantiver som refererer til fjell eller sjø. Behov for eksplikasjon kan også finnes ved termer knyttet til naturfenomener som er lite kjente i Estland, for eksempel fjorder. Hvis konteksten gir lesere samme informasjon som adverbene *oppe* og *nede*, kan de sløyfes. Ved sløyfing må man være oppmerksom på at måltekstens lesere kan få informasjonen fra konteksten. Hvis oversetteren bestemmer at

---

⁵⁶ *Til utlandet.*

informasjonen er marginal i forhold til handlingen, kan termene sløyfes til tross for at det ikke finnes andre termer i konteksten som skulle videreføre samme informasjonen.

5.5 Oversettelse av folkekulturens termer

I tillegg til egennavn og termer knyttet til geografisk plassering er folkekulturens termer en vesentlig gruppe blant kulturspesifikke termer. Egennavn kan også betraktes tilhørende i folkekulturen, men på grunn av at de adskiller seg når det gjelder bruk av oversettelsesprosedyrer, har jeg analysert egennavn og øvrige folkekulturens termer separat. Foreliggende kapitlet handler dermed om oversettelse av folkekulturens termer som ikke er egennavn.

5.5.1 Eksplikasjon

Til tross for at oversettelse av stedsnavn behandles separat, er noen termer som analyseres her knyttet til steder og inneholder stedsnavn. Disse termene har blitt plassert under dette, fordi de ikke refererer til et konkret sted, men gjenstander, dialekter eller personer som stammer fra det området. I romanen *Berlinerpoplene* (Ragde 2004) foregår en del av handlingen i Trøndelag og det nevnes flere folkekulturens termer som inneholder referansen til området:

- *Trøndere* (R79)
*Trøndelagi rahvas*⁵⁷ (R65)
- *Trøndersk* (R48)
*Tröndelagi murre*⁵⁸ (R40)
- *Den lange, velholdte trønderlåna* (R24)
*Pikk, heas korras tröndelagi tüüpi elumaja*⁵⁹ (R21)

---

⁵⁷ *Folk i Trøndelag.*

⁵⁸ *Trøndelags dialekt.*

⁵⁹ *Trøndelags type hus.*

➤ *Trønderfår* (R102); (R109)

*Lambasink*⁶⁰ (R84); *Trøndelagi lambaliha*⁶¹ (R89)

Eksplikasjonsprosedyren har blitt utført ved oversettelse av alle ovennevnte fokekulturens termer. I kildeteksten er den første delen av alle termer *trønder-*, som viser til stedet hvor saken hører til. I estisk finnes det ikke noe tilsvarende prefiks og hvis man hadde transkribert det, skulle det være komplisert for måltekstens lesere å forbinde termen med Trøndelag. Derfor har man brukt eksplikasjon og konstruert måltermer med landsdelsnavn i genitiv som første ord. I norsk får termen en ny betydning ved å tilføye *-e* eller *-sk* til *trønder-*. I målteksten har man gjort suffiksene eksplisitt og brukt ord som *rahvas*⁶² og *murre*⁶³.

Første gang det nevnes *trønderfår* i romanen, har oversetteren sløyfet den delen av termen som viser til kjøttets trønderske opphav. I stedet for å oversette den andre delen av termen ord for ord, har man gjort eksplisitt at det er en skinke. Neste gang samme termen oppstår i kildeteksten, blir eksplikasjon brukt ved oversettelse av begge deler av termen. Den gangen blir *får* ikke oversatt med en term som refererer til skinke, men med en som refererer til kjøtt. Hvis man betrakter forbindelsen mellom skinke og kjøtt som hyponymi, er den løsningen akseptabel.

Ved oversettelse av *trønderlån* har man ikke gjort betydningen til *lån* eksplisitt. Man har oversatt det med en term som bare viser at det er et hus hvor man bor i. Ut fra konteksten får man vite at det er et langt hus, men ikke noe ytterligere om hvilken type hus trønderlåna er.

I eksemplene ovenfor blir norsk *ø* brukt bare i måltermen *Trøndelagi rahvas*. Det er også den eneste termen som skrives med en stor bokstav i målteksten. Det viser at den måltermen blir betraktet som et stedsnavn, mens *trøndelag* skrevet med en liten bokstav og estisk *ö* betraktes som et typeangivende adjektiv.

---

⁶⁰ *Lammeskinke.*

⁶¹ *Lammekjøtt fra Trøndelag.*

⁶² *Folk.*

⁶³ *Dialekt.*

I følgende eksemplet har man brukt eksplikasjon i form av fotnotekommentarer for å forklare, hva *gomme* refererer til:

➤ *Han hadde tatt **gommet** på den* (R109)

*Ta oli leivale **gummet*** peale pannud* (R89) **Värskest piimast valmistatud punane juust.*⁶⁴

Det er en norsk rett som ikke er kjent i Estland og derfor finnes det ikke en egen term for det. Fotnotekommentaren gir måltekstens lesere informasjon om hva slags rett det er. Man har transkribert termen *gomme*, men i målteksten bruker man en annen skriveform av termen. I følge Bokmålsordboka kan termen skrives enten med *o* (*gomme*) eller *u* (*gumme*) (Ore 2007). Oversetteren har ikke brukt den varianten som står i kildeteksten, men den andre varianten. I estisk uttales *o* ikke som [u]. Derfor er *gumme* en mer ekvivalent løsning med tanke på uttale i målpråket.

Det er ikke bare gjenstander som kan regnes med blant folkekultur. Åndelig kultur er også en del av folkekulturen. Eksempler på det er folkelige høytider, men også den norske nasjonaldagen. I følgende eksemplet har man brukt eksplikasjon i fotnote for å forklare, hva *syttende mai* viser til:

➤ *Morgen og kveld, hver evig evinnelig dag, hverdag som helligdag, **syttende mai** eller julaften, dyrene stod der og stod der uansett hva som skjedde på kloden som snurret rundt* (R82)

*Hommiikul ja õhtul, igal viimasel kui päeval, argipäeval ja pühapäeval, **17. mail*** või jõuluõhtul olid loomad seal, olid nemad seal, ükskõik mis ka pöörleval maakeral juhtus* (R68) **Norra rahvuspäha, põhiseadusepäev*⁶⁵

I kildeteksten brukte man bare dato for å refererer til nasjonaldagen. Den datoen skulle ikke gi noe informasjon for estiske lesere som ikke er kjent med norske høytider. Det ville være uforståelig, hvorfor en vanlig dato står som helligdag ved siden av julaften.

---

⁶⁴ *Rød ost laget av fersk melk.*

⁶⁵ *Den norske nasjonaldagen, grunnlovsdagen.*

En løsning er å skifte datoen ut med *rahvuspüha*⁶⁶. I så fall skulle man få vite, hva datoen referer til, men ikke noe tilleggsinformasjon. Ved bruk av eksplikasjon bevares det også informasjon om når den norske nasjonaldagen er og i tillegg får måltekstens lesere vite at man feirer grunnlovsdagen på nasjonaldagen.

Peeter Torop understreker at det er sterke forbindelser mellom kultur og skjønnlitteratur. Han hevder at oversettelse av en skjønnlitterær tekst kan være oversettelse av litteratur, men også oversettelse av kultur (Torop 1998: 20). Oversetterens oppgave er dermed å formidle ikke bare selve teksten, men også kulturkonteksten hvor kildeteksten har oppstått. Formidling av informasjon om en av de viktigste norske høytidene er et godt eksempel på at man lærer måltekstens lesere om kildetekstens kultur.

5.5.2 Bruk av kulturell ekvivalens

Folkekulturens høytider kan også skiftes ut med tilsvarende høytider i målkulturen, hvis det finnes slike:

- *For ham var jula årets innerste kjerne, det alt strålte symmetrisk ut ifra, lukket i den andre enden av **St. Hans**. (R50)*

*Tema jaoks olid jõulud aasta kõige sügavamal peituv tuum, millest kõik sümmeetriliselt välja kiirgab, ja mille teises otsas sulgeb **jaanipäev**. (R41)*

I den konteksten er det viktigste at St. Hans betraktes som sommerhøytid i motsetning til jul som er vinterhøytid. St. Hans feires på samme dag som jaanipäev, når man feirer den lyseste tiden i året. Til tross for at St. Hans ikke har helt samme betydning for nordmenn som jaanipäev for estere, kan de betraktes som kulturelle ekvivalenter i den ovennevnte setningen.

Et annet eksempel på bruk av kulturell ekvivalens ved oversettelse av folkekulturens termer gjelder oversettelse av en norsk matprodukt:

---

⁶⁶ *Nasjonaldagen.*

- *Skar seg en brødskive han dekket med margarin og noen flak **nøkkelost** (R77)
Endale kääru leiba lõikas, millele määris margariini ja pani paar viilu **köömnejuustu**⁶⁷ peale (R64)*

Nøkkelost og köömnejuust består ikke av helt samme komponenter, men de likner hverandre med tanke på at de begge er oster som inneholder spisskummen. Nøkkelost er ikke kjent i Estland og det er ikke avgjørende for å forstå handlingen, hvilken ost man spiser. Derfor kan en kulturell ekvivalent brukes i målteksten.

5.5.3 Bruk av omtrentlig ekvivalens

Omtrentlig ekvivalens likner på kulturell ekvivalens i det at i begge tilfeller refererer kildetermen og måltermen til litt forskjellige saker. I den avhandlingen omfatter bruk av omtrentlig ekvivalens løsninger, hvor måltekstens termer i tillegg til ikke å være helt ekvivalente er også nye i målspråket. Ved oversettelse av folkekulturens termer kan den løsningen brukes, når det ikke finnes en kulturell ekvivalent i målspråket og bruk av *calque* der termer oversettes ord for ord ikke skulle gi en forståelig målterm. Et eksempel på det er:

- *Appelsinpiken hadde hatt på seg en gammel **fjellanorakk** av samme sort som Roald Amundsen brukte på de berømte polferdene. (G33)
Apelsinitüdruk kandis samasugust vana **mägironija anorakki**⁶⁸ nagu Roald Amundsen oma kuulsatel polaarretkedel. (G27)*

Bruk av termen *mägironija* forklarer bedre enn ord for ord oversettelse av *fjell* at det er en anorakk som brukes på fjellet. De to termene er ikke innholdsmessig helt ekvivalente, fordi *fjellanorakk* ikke betyr at det først og fremst brukes når man klatrer på fjellet, men også når man går på tur på fjellet.

---

⁶⁷ *Spisskummenost*

⁶⁸ *Fjellklatrers anorakk*

5.5.4 Sløyfing

En annen mulighet for håndtering av folkekulturens termer som ikke finnes i målpråket er å sløyfe dem:

- *Hun hadde på seg en gammel, oransje fjellanorakk* (G25)
Tal oli seljas vana oranž anorak (G21)

Første gang termen fjellanorakk nevnes i romanen *Appelsinpiken* (Gaarder 2003), sløyfes den første delen av termen som viser til anorakkens type. Som resultat av det blir setningen mer flytende. Det finnes to adjektiver som beskriver klesplagget og bruk av omtrentlig ekvivalens skulle i den setningen føre til at det står tre beskrivende ord foran substantivet. Ved å sløyfe en del av termen mister måltekste en del av informasjonen. Med tanke på at neste gang samme plagget beskrives, bruker man en omtrentlig ekvivalent term *mägironija anorakk* (se kap. 5.5.3) og prøver å videreføre også den første delen av termen, er informasjonstap ikke så stor.

På et annet sted i romanen bruker forfatteren bare termen *anorakk* om samme klesplagget. Den gangen sløyfer man termen i målteksten og bruker hyperonymen *jakk* i stedet:

- *Jenta i den oransje anorakken* (G27)
Oranžis jakis⁶⁹ tūdruk (G23)

Samme klesplagget nevnes flere ganger og lesere har allerede fått informasjonen at det er en anorakk jenta har på seg. Derfor kan en overordnet term brukes. I tillegg gir den løsningen informasjon om hva slags klesplagg anorakk er for måltekstens lesere som ikke kjenner til termen.

Et annet eksempel på sløyfing er:

---

⁶⁹ *Jakke*

- *Helikopteret nærmet seg og den dunkende lyden ble til et brøl, lavt over trønderlåna og låven i retning St. Olavs hospital på den andre siden av fjellet.*
(R80)

Helikopter lähenes ja põrin muutus möirgamiseks, kui see madalalt üle nende elumaja⁷⁰ ja küüni Püha Olavi haigla suunas teisele poole mäge lendas. (R66)

I underkapitlet 5.5.1 finnes det et eksempel hvor termen *trønderlån* blir oversatt ved hjelp av eksplikasjon. I eksemplet hvor samme termen sløyfes, brukes termen ikke for å beskrive et hus. Det er ikke den primære informasjonen, av hvilken type huset er, men at helikopteret flyr over det. For måltekstens lesere gir termen *trønderlån* ikke noe informasjon om husets utseende. Denne informasjonen kan man ikke heller få, når eksplikasjon blir brukt for å forklare, hvor i Norge hustypen stammer fra. Disse faktorene gjør at termen kan sløyfes og en mer generell term brukes i stedet.

5.5.5 Ord for ord oversettelse

Hvis kulturspesifikke folkekulturens termer oversettes ord for ord, kan termen forbli uforståelig for måltekstens lesere, fordi fenomenet som de refererer til ikke finnes i målkulturen:

- *Han brukte sorte og blanke kalosjer fra første september til syttende mai*
(C1:75)
Esimesest septembrist seitsmeteistkümnenda maini kandis ta läikivaid musti kalosse (C1:75)

I underkapitlet 5.5.1 finnes det et eksempel hvor termen *syttende mai* har blitt forklart i fotnote ved hjelp av eksplikasjon. I eksemplet ovenfor har man ikke forklart den samme termen og derfor kan det være uforståelig for måltekstens lesere, hvorfor man bruker kalosjer til syttende, ikke for eksempel til første mai. De to eksemplene på oversettelse av syttende mai er tatt fra forskjellige verk, så betydningen til den datoen har ikke blitt

---

⁷⁰ *Deres bolig*

forklart før i boka. Hvis man derimot forklarer termen en gang, kan man bruke ord for ord oversettelse andre ganger når termen blir brukt.

I følgende eksempler har man brukt et spesialtilfelle av ord for ord oversettelse – *calque*. Det likner på omtrentlig ekvivalens i at ved både *calque* og omtrentlig ekvivalens innfører man en ny term i målspråket. Forskjellen er at ved bruk av omtrentlig ekvivalens oversetter man ikke termen ord for ord som man gjør ved bruk av *calque*.

- *Man gikk ikke inn og hentet ting på rommet sitt som man hadde glemt å ta med seg ut (for eksempel en tennisball i tilfelle noen hadde lyst til å være med på sjuer`n)* (U52)

Ei mindud sisse oma toast midagi tooma, mis maha oli jäänud (näiteks tennisepalli, kui keegi tahtis seitsmekat kaasa mängida) (U38)

I eksemplet ovenfor har man oversatt ord for ord navnet på et ballspill som ikke er kjent i Estland. Det kan betraktes som *calque*, fordi måltermen er en ny term i estisk. Ut fra konteksten får måltekstens lesere vite at det er et spill som spilles med flere tennisballer. Det gis ikke noe tilleggsinformasjon om hva spillet innebærer. En annen løsning er å skifte den norske termen ut med en estisk term som er kulturelt ekvivalent, for eksempel et navn på et ballspill som estiske barn spiller.

Et annet eksempel på bruk av *calque* ved oversettelse av folkekulturens termer er:

- *Brunost* (F29)

Pruunjuust (F26)

I Estland lager man ikke brunost og på grunn av det kjenner estiske lesere som ikke har hatt kontakt med den norske brunosten ikke til det. Ord for ord oversettelse gir ikke noe informasjon om hva osten er laget av eller hvordan den smaker, men den gir informasjon om fargen. I tillegg til å låne kildespråkets term og oversette direkte alle elementer har man overført termen i form av ett sammensatt ord. Derfor kan man betrakte den som en *calque*-term lånt fra målspråket og oversatt ord for ord.

5.5.6 Konklusjon

Folkekulturens termer som inneholder en referanse til stedet hvor fenomenet stammer fra kan oversettes ved hjelp av eksplikasjon, hvor man anvender stedsnavnet eksplisitt. Eksplikasjon kan også brukes i form av fotnotekommentarer, når det finnes behov for forklaring, hva for eksempel en norsk matrett eller høytid innebærer i seg. Hvis det også finnes en liknende fenomen i målkulturen, kan kulturell ekvivalens brukes. Hvis det ikke finnes en motsvarighet i målkulturen og ord for ord oversettelse ikke ville gjøre termens innhold forståelig, kan bruk av omtrentlig ekvivalens være en god løsning. Ved bruk av ord for ord oversettelse skal man være oppmerksom på om måltermens innhold kan forstås av måltekstens lesere. Hvis folkekulturens term etter oversetterens mening er ukjent for måltekstens lesere, men marginal i forhold til handlingen, kan termen sløyfes for å gjøre teksten mer flytende.

6. Konklusjon

Det finnes noen felles trekk i bruk av oversettelsesprosedyrer ved oversettelse av forskjellige typer kulturspesifikke termer, men det finnes også trekk som er karakteristiske for en enkel klasse.

Analyserte eksempler viser at noen prosedyrer er karakteristiske for alle tre egennavnsklasser, det vil si personnavn, stedsnavn og institusjonelle termer. Bruk av transkripsjon er det som skiller oversettelse av egennavn fra andre kulturspesifikke termer. Både virkelige og fiktive egennavn kan transkriberes. Når det gjelder virkelige navn, hjelper transkripsjon å kjenne igjen personen, stedet eller institusjonen og gjør det mulig å lete etter tilleggsinformasjon om dem. Ved transkripsjon bevares kildekulturens essens, men transkriberte navn kan være vanskelige å uttale for måltekstens lesere.

Hvis egennavnets leksikalske betydning er viktig for handlingen, kan eksplikasjon brukes og betydningen forklares i en fotnote. Samme teknikken kan brukes når en virkelig person, et sted eller en institusjon som navnet refererer til krever ytterligere forklaring. Hvis oversetteren mener at navnets leksikalske betydning er viktigere enn form, kan ord for ord oversettelse brukes. Når det gjelder personnavn, blir bare kallenavn oversatt i de analyserte eksemplene. Blant stedsnavn og institusjonelle termer finnes det derimot også virkelige navn som blir oversatt ord for ord. Ved bruk av den teknikken skal man derimot være oppmerksom på at måltermen er forståelig for måltekstens lesere. Det finnes en stor fare for at ord for ord oversatte kulturspesifikke termer ikke gir samme informasjon for måltekstens lesere som kildetermen for kildetekstens lesere. Man oversetter ord, men forklarer ikke, hva de refererer til.

Det som skiller stedsnavn og institusjonelle termer fra personnavn er at de to førstnevnte kan referere til veldig forskjellig type ting, for eksempel byer, gater, parker, aviser og firmaer. Det kan ikke alltid forstås ut fra konteksten, hvilken type sted eller institusjon navnet refererer til. En del av stedsnavn og institusjonelle termer innebærer et typeangivende fellesnavn, for eksempel substantivet *gate*. Ved slike navn kan den ene delen av navnet transkriberes og den andre delen, fellesnavnet, oversettes ord for ord. På en slik måte bevarer man den fremmede essensen og gjør det mulig å kjenne igjen fenomenet, for eksempel stedet. Samtidig blir det forståelig, hvilken type sted eller

institusjon navnet refererer til. Hvis måltekstens term ikke inneholder et typeangivende fellesnavn, kan eksplikasjon brukes og fellesnavnet legges til.

Det finnes en godkjent eller naturalisert term for noen egennavn i målspråket. Hvis en slik term finnes og er i vidd bruk i målspråket, skal den brukes.

Når det gjelder institusjonelle termer, kan det hende at det finnes en institusjon med tilsvarende funksjon i målkulturen. Da kan kildetermen erstattes med den kulturelt ekvivalente termen. Hvis det ikke finnes en kulturell ekvivalent og ord for ord oversettelse ikke gir en ekvivalent effekt, kan en omtrentlig ekvivalent term konstrueres.

Termer knyttet til geografisk plassering, samt folkekulturens termer skiller seg fra egennavn blant annet i at transkripsjon ikke er en utbredt prosedyre ved oversettelse av dem. Adverb som blir brukt for å vise til geografisk plassering, for eksempel *opp* og *ned*, kan oversettes ved hjelp av eksplikasjon, slik at man erstatter adverbet med en term som forklarer plasseringen eksplisitt. Hvis informasjonen allerede gis videre med andre termer i konteksten, kan preposisjonen sløyfes.

Ved folkekulturens termer, for eksempel kulturspesifikke matretter eller høytider kan det være behov for eksplikasjon i form av fotnotekommentarer. Når en oversetter forklarer kulturfenomener, formidler han i tillegg til kildeteksten også kildekulturen.

Folkekulturens termer likner institusjonelle termer i at det kan finnes kulturelle ekvivalenter i målkulturen. Hvis det ikke finnes en kulturelt ekvivalent term, kan en omtrentlig ekvivalent term konstrueres. Hvis fenomenet er marginal i forhold til handlingen og det forutsettes at den er ukjent for måltekstens lesere, kan man bestemme å sløyfe den.

I tillegg til ovennevnte prosedyrer kan også andre prosedyrer nevnt i underkapitlet 3.7 utføres. Bruk av mindre utbredte prosedyrer er ikke så mye avhengige av hvilken klasse termen hører i, men av termens egenart. I foreliggende kapitlet ble bare generelle tendenser beskrevet, mens blant hver klasse finnes det spesielle tilfeller hvor andre prosedyrer kan brukes. Eksempler på bruk av andre prosedyrer finnes med i analysedelen.

Som et resultat fant jeg ut at det finnes prosedyrer som er karakteristiske for ulike klasser av kulturspesifikke termer. Det finnes også flere nyanser man skal være oppmerksom på når man utfører prosedyrer ved oversettelse av kulturspesifikke termer.

Å tenke på oversettelsesprosedyrer er et hjelpemiddel for oversettere og gir rettesnor, hvis man har problemer. Det endelige valget skal treffes av oversetteren, fordi det er avhengig av den konkrete termens egenart og konteksten som den står i.

I den avhandlingen konsentrerte jeg meg om oversettelse av kulturspesifikke termer i norske samtidsromaner. Undersøkelsen kan utvides ved å velge eldre og historiske romaner som empirisk materiale og analysere oversettelse av termer knyttet til bondekulturen og naturen. Tematiske grupper som jeg ikke tok med i avhandlingen, men som kunne være et interessant analysetema, er sammenlikninger, metaforer, banne- og skjellsord, samt bruk av termer på andre skandinaviske språk i norske romaner. For å få et mer helhetlig bilde av oversettelse av kulturspesifikke termer til estisk, burde man undersøke oversettelse fra andre språk. Foreliggende avhandlingen kan tas som grunnlag og det kan kontrolleres, om samme prosedyrer også kan utføres ved oversettelse fra andre språk i tillegg til norsk.

Undersøkelsen kan også utvides ved å analysere andre problemer som viser seg når man oversetter fra norsk til estisk. Det kan for eksempel undersøkes, hvordan å oversette personlige pronomen som viser til kjønn til estisk, hvor det ikke finnes tilsvarende pronomen. Når man har undersøkt ulike problemer knyttet til oversettelse fra norsk til estisk, kan et praktisk hjelpemiddel settes sammen til hjelp for oversettere.

Resüme

Ilukirjanduse tõlkimise muudavad muuhulgas keeruliseks lähtekultuuris leiduvad nähtused, millele sihtkultuuris ja -keeles otsene vaste puudub – kultuurispetsiifilised terminid. Tõlkija ülesanne on probleem kuidagi lahendada ning leida võimalikult ekvivalentne sihtkultuuri termin. Kultuurispetsiifiliste terminite tõlkimisel tuleb valida erinevate tõlkeprotseduuride vahel ning leida sobivaim. Magistritöös pealkirjaga “Kultuurispetsiifiliste terminite tõlkimine proosakirjanduses norra keelest eesti keelde”⁷¹ (Liis Kauge 2009, 94 lk) uurin, milliseid tõlkeprotseduure erinevat tüüpi kultuurispetsiifiliste terminite tõlkimisel kasutada saab ning millele protseduuride valikul tähelepanu pöörata. Uurimistulemusi saab kasutada abivahendina ilukirjanduse tõlkimisel norra keelest eesti keelde.

Empiirilise materjalina kasutasin autentseid romaanide tõlkeid eesti keelde, mida võrdlesin norrakeelsete lähtetekstidega. Keel on pidevas muutumises – sõnad saavad uusi tähendusi või kaovad aktiivsest kasutusest. Seetõttu valisin analüüsimiseks viimastel aastatel, ajavahemikus 2001 – 2006 norra keeles ning 2005 – 2008 eestikeelsete tõlgetena ilmunud romaanid. Et vältida tõlkija personaalse stiili liigset mõju uurimusele, analüüsisin kuue erineva tõlkija tõlgitud romaane. Romaanide erineva mahu tõttu kasutasin empiirilise materjalina romaanide ligikaudu sadat esimest lehekülge.

Analüüs ei hõlma kõiki uuritavas empiirilises materjalis leiduvaid kultuurispetsiifilisi termineid, vaid välja valitud näiteid. Läbi pole viidud statistilist analüüsi, saamaks teada, mitu korda erinevaid tõlkeprotseduure kultuurispetsiifiliste terminite tõlkimisel kasutatud on. Konkreetseid näiteid kvalitatiivselt analüüsid uurisin, milliseid lahendusi erinevate kultuurispetsiifiliste terminite tõlkimisel kasutada saab.

Uurimuse raames kasutasin mõistet *termin* laiemalt, kui seda traditsiooniliselt tehakse. Terminina käsitan lausest väiksemaid üksuseid, mis võivad koosneda kas

---

⁷¹ Originaalpealkiri “Å oversette kulturspesifikke termer fra norsk til estisk i prosalitteraturen”

ühel või mitmel sõnast, olla kindlad väljendid või kirjaniku enda konstrueeritud fraasid. Kultuurispetsiifiliste terminite all mõtlen termineid, mis tähistavad norra kultuurile omaseid nähtusi, mida eesti kultuuris samal kujul pole ning millele seetõttu puudub ka ekvivalent eesti keeles. Kultuurispetsiifiliste terminite alla paigutan ka need pärisnimed, mis on norra kultuurile omased ning ei oma ekvivalenti eesti kultuuris.

Kultuurispetsiifilised terminid kategoriseerisin teemade alusel. Kategooriad valisin romaanides käsitletavatest teemadest lähtudes. Analüüsin isikunimede, kohanimede, institutsionaalsete terminite, geograafilise paiknemisega seotud terminite ning rahvakultuuri terminite tõlkimist. Kuna analüüsitavate romaanide tegevus toimub kaasajal, ulatudes tagasi vaid 20. sajandi keskpaigani, ei hõlma uurimus traditsiooniliste talupojakultuuri terminite tõlkimist. Suhteliselt vähe on analüüsitavates romaanides ka looduskirjeldusi. Neid kategooriaid saaks kaasata ajalooliste või vanemate romaanide tõlkeid analüüsides. Viimasel ajal tõlgitakse norra keelest eesti keelde aga põhiliselt kaasaegset kirjandust. Otsustasin uurimuses keskenduda selles leiduvate kultuurispetsiifiliste sõnade tõlkimisele, et uurimusest võiks tõlkijatele tulevikus abi olla.

Magistritöö esimeses pooles annan ülevaate analüüsiga seonduvast tõlketeooriast. Tutvustan tõlkimise kolme faasi, ekvivalentsusega seotud probleeme, tõlkevigu ja tõlkeprotseduure. Lisaks vaatlen kirjanduse ning pärisnimede tõlkimise teooriaid. Peatükis Materja ja meetod arutlen kvantitatiivse ning kvalitatiivse uurimismeetodi üle, analüüsin uurimuse sisemist ja välimist reliaablust ning valiidsust, annan ülevaate kasutatud empiirilisest materjalist ning andmete klassifitseerimise põhimõtetest.

Töö teine pool on kultuurispetsiifiliste terminite süstemaatiline analüüs. Nagu eelpool selgitatud, jagasin terminid temaatilistesse kategooriatesse. Kategooriate siseselt jaotasin näited alamkategooriatesse selle alusel, millist tõlkeprotseduuri on kasutatud. Kultuurispetsiifiliste terminite tõlkimisel on oluline kontekst, milles termin paikneb. Seetõttu koosnevad näited vajadusel lisaks terminile endale ka selle kontekstist, milleks on lause osa, lause või mõnel juhul ka mitu lauset. Iga temaatilise kategooria lõpus teen lühikokkuvõtte sellest, milliseid protseduure selle kategooria terminite puhul kasutati ning millele tuleks erinevate protseduuride kasutamisel tähelepanu pöörata. Töö

viimases peatükis teen kokkuvõtte tõlkeprotseduuride kasutamisest kultuurispetsiifiliste terminite tõlkimisel ning nende kasutamisega kaasnevast.

Analüüsi põhjal väidan, et erinevat tüüpi kultuurispetsiifiliste terminite tõlkimises leidub tõlkeprotseduuride kasutamise osas ühisjooni, ent ka jooni, mis on iseloomulikud konkreetsele tüübile. Transkribeerimisprotseduur on iseloomulik kõigile kolmele analüüsitud pärisnimede tüübile ehk isikunimedele, kohanimedele ja institutsionaalsetele terminitele. Transkribeerida võib nii tegelikke kui fiktiivseid nimesid. Tegelike nimede puhul võimaldab transkribeerimine inimese, koha või institutsiooni ära tunda või soovi korral nende kohta lisainfot otsida. Transkribeerimisel säilib lähtekultuuri essents, ent sihtteksti lugejate jaoks võib transkribeeritud terminite häälamine keeruline olla.

Juhul kui pärisnime leksikaalne tähendus on romaani sündmustiku mõistmiseks oluline, võib kasutada eksplikatsiooni ning nime tähendust joonealuses märkuses selgitada. Sama tehnikat võib kasutada ka juhul, kui selgitust vajab tegelikkuses eksisteeriv inimene, koht või institutsioon, mida nimi tähistab. Kui tõlkija peab nime leksikaalset tähendust olulisemaks kui vormi, võib ta kasutada sõna-sõnalist tõlkimist. Isikunimedest tõlgiti analüüsitud näidetes vaid hüüdnimesid. Kohanimede ja institutsionaalsete terminite hulgas leidis aga ka sõna-sõnalt tõlgitud tegelikke nimesid. Sõna-sõnalt tõlkides tuleks tähelepanu pöörata sellele, et sihttermin oleks lugejatele arusaadav. Võib juhtuda, et sõna- sõnalt tõlgitud kultuurispetsiifilised terminid ei anna sihtkultuuri lugejatele edasi sama infot, mis lähteterminid lähteteksti lugejatele. Tõlgitakse küll sõnad, ent ei selgitata, millele need viitavad.

Erinevalt isikunimedest võivad kohanimed ning institutsionaalsed terminid tähistada väga erinevaid asju, näiteks linnu, tänavaid, parke, ajalehti või firmasid. Alati ei aita kontekst aru saada, millist tüüpi kohale või institutsioonile nimi viitab. Osa kohanimedest ja institutsionaalsetest terminitest sisaldab tüübile viitavat üldnime, näiteks nimisõna *tänav*. Selliste nimede puhul võib ühe osa nimest transkribeerida ning üldinime sõna-sõnalt tõlkida. Sellist tehnikate kombinatsiooni kasutades jääb alles lähtekultuuri essents ning võimalus koht ära tunda. Samal ajal on sihtteksti lugejale arusaadav, millist tüüpi kohta või institutsiooni nimi tähistab. Kui lähtetermin aga ei sisalda tüübile viitavat üldnime, võib läbi viia eksplikatsiooniprotseduuri ning üldnime lisada.

Mõnedele nimedele leidub sihtkeeles heakskiidetud või naturaliseeritud termin. Kui selline termin on sihtkultuuris laialt kasutusel, võiks seda ka tõlkes kasutada.

Institutsionaalsete terminite tõlkimisel tuleks mõelda, kas sihtkultuuris on olemas sarnase funktsiooniga institutsioon. Kui see on olemas, võib lähtetermini kultuurilise ekvivalendiga asendada. Kui kultuuriline ekvivalent puudub ja sõnasõnalise tõlkega ekvivalentset efekti edastada pole võimalik, võib konstrueerida ligikaudselt ekvivalentse termini.

Geograafilise paiknemise ning rahvakultuuriga seotud terminid erinevad pärisnimedest muuhulgas selle poolest, et transkriptsioon pole nende tõlkimisel levinud protseduur. Adverbe, mis viitavad geograafilisele paiknemisele, võib tõlkida eksplikatsiooni abil, asendades arverbi terminiga, mis väljendab paiknemist eksplisiitselt. Juhul kui info juba edastatakse teiste kontekstis paiknevate terminite abil, võib arverbi ära jätta.

Rahvakultuuri terminite, näiteks norrapäraste toitute või pühade tõlkimisel võib olla vajalik eksplikatsiooni kasutamine, selgitades termini tähendust joonealuses märkuses. Kultuurile iseloomulike nähtuste seletamisel vahendab tõlkija lisaks lähtetekstile ka lähtekultuuri.

Rahvakultuuri terminid sarnanevad institutsionaalsetele terminitele selle poolest, et neil võib sihtkultuuris kultuuriline ekvivalent eksisteerida. Kui sellist vastet ei leidu, on üks võimalus konstrueerida ligikaudselt ekvivalentne termin. Kui fenomen on aga sündmustiku suhtes marginaalse tähtsusega ning sihtteksti lugejatele eeldatavalt tundmatu, võib selle välja jätta.

Lisaks ülalnimetatud võib läbi viia ka muid protseduure. Vähemlevinud protseduuride puhul pole enamasti määrav, millisesse temaatilisse klassi termin kuulub, vaid millised iseärasused tal on. Analüüsis on iga klassi puhul toodud ka näiteid teiste tõlkeprotseduuride kasutamisest. Uurimuses annan üldised juhised, ent lõpliku valiku, millist protseduuri kasutada, peab tegema tõlkija iga juhtumi puhul eraldi, kuna valik oleneb konkreetse termini iseloomust ning kontekstist, milles see paikneb.

Litteratur

- Bassnett, Susan. 2002. *Translation Studies*. Taylor & Francis Ltd.
- Baune, Øyvind. 1991. *Vitenskap og metode*. Oslo: Falch AS.
- Bokmålsordboka*. <http://www.dokpro.uio.no/ordboksoek.html> (13.04.09)
- Brunse, Niels. 1994. "Litterær oversettelse" i Per Qvale m.fl. (red.). *Det umuliges kunst. Om å oversette*. Oslo: Aschehoug.
- Ejvegård, Rolf. 1993. *Vetenskaplig metod*. Lund: Studentlitteratur.
- HL-senteret (Senteret for studier av Holocaust og livssynsminoriteter). "Josef Terboven – leder av den tyske okkupasjonen av Norge." <http://www.hlsenteret.no/kunnskapsbasen/aktor/gjerningsmenn/1157> (27.03.09)
- Holmes, James S. 1988. *Translated!: papers on literary translation and translation studies*. Amsterdam: Editions Rodopi.
- Ingo, Rune. 1991. *Från källspråk til målspråk: Introduktion i översättningsvetenskap*. Lund: Studentlitteratur.
- Lomheim, Sylfest. 1989. *Omsetjingsteori. Ei elementær innføring*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Lotman, Juri & Boriss Uspenski. 1999. "Müüt – nimi – kultuur" i Juri Lotman. *Semiosfäär*. Tallinn: Vagabund. 189-218.
- Newmark, Peter. 1984. *Approaches to Translation*. Pergamon Press.
- Nida, Eugene. 1964. "Principles of Correspondence" i Lawrence Venuti (red). 2004. *Translation Studies Reader*. Taylor & Franci, Inc. 126-140.
- Nunan, David. 1992. *Research methods in language learning*. Cambridge University Press.
- Reiss, Katharine. 1971. "Type, Kind and Individuality of Text" i Lawrence Venuti (red). 2004. *Translation Studies Reader*. Taylor & Franci, Inc. 160-171.
- Rydning, Antin Fougner. 1991. "Oversetter vi or dog setninger eller meninger?" i Per Qvale m.fl. (red.). *Det umuliges kunst. Om å oversette*. Oslo: Aschehoug.
- Sapir, Edward. *Culture, Language and Personality*. 1966. University of California Press. Berkley and Los Angeles, California.
- Store norske leksikon (SNL). <http://www.storenorskeleksikon.no/> (mars – april 2009)

- Sveen, Andreas. 2005. "Semantikk" I K. E. Kristoffersen, H. Gram Simonsen, A. Sveen. *Språk. En Grunnbok*. Oslo: Universitetsforlaget. 64-94.
- Torop, Peeter. 1998. "Tõlge ja/kui retseptisioon" i Peeter Torop. 1999. *Kultuurimärgid*. Tartu: Ilmamaa. 16-26.
- Toury, Gideon. 1995. *Descriptive Translation Studies and Beyond*. Amsterdam/Philadelphia.
- Vinay, Jean-Paul og Jean Darbelnet. 1957. "A Methodology for Translation" i Lawrence Venuti (red). 2004. *Translation Studies Reader*. Taylor & Francis, Inc. 84-93.

Litteratur brukt som analysegrunnlag

- Christensen, Lars Saabye. 2001. *Halvbroren*. Cappelen.
- Christensen, Lars Saabye. 2006. *Poolvend*. Oversatt av Maarja Siiner. Pegasus.
- Christensen, Lars Saabye. 2005. *Modellen*. Cappelen.
- Christensen, Lars Saabye. 2008. *Modell*. Oversatt av Eha Vain. Tallinn: Eesti Raamat.
- Fossum, Karin. 2006. *Brudd*. Cappelen.
- Fossum, Karin. 2008. *Murdekoht*. Oversatt av Sigrid Tooming. Tallinn: Eesti Raamat.
- Gaarder, Jostein. 2003. *Appelsinpiken*. Oslo: Aschehoug.
- Gaarder, Jostein. 2005. *Apelsinitüdruk*. Oversatt av Karel Zova. Koolibri.
- Ragde, Anne B. 2004. *Berlinerpoplene*. Oslo: Forlaget Oktober.
- Ragde, Anne B. 2008. *Berliini paplid*. Oversatt av Elvi Lumet. Tallinn: Eesti Raamat.
- Ullmann, Linn. 2005. *Et velsignet barn*. Oslo: Forlaget Oktober.
- Ullmann, Linn. 2008. *Õnnistatud laps*. Oversatt av Maris Kuuda. Tallinn: Eesti Raamat.